

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské výchovy

**Tělesný trest jako prostředek výchovy dětí mladšího
školního věku v křesťanských rodinách**

Bakalářská práce

Autor: Martina Trhoňová
Vedoucí práce: Mgr. Kristýna Čemíková, Ph. D.

Olomouc 2024

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Martina Trhoňová
Katedra:	Křesťanské výchovy
Vedoucí práce:	Mgr. Kristýna Anna Černíková, Ph. D.
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Tělesný trest jako prostředek výchovy dětí mladšího školního věku v křesťanských rodinách
Název práce v angličtině:	Corporal punishment as a means of educating children of younger school age in Christian families
Anotace práce:	<p>Tato bakalářská práce se zaměřuje především na základní otázky týkající se výchovy dětí v rodině. Konkrétněji se zabývá dětmi mladšího školního věku, které jsou vychovávány v křesťanské rodině, a postojem jejich rodičů k tělesným trestům ve výchově. Teoretická část práce vymezuje především dále zmíněné pojmy: rodinná výchova, výchovné prostředky, tělesný trest ve výchově a specifika výchovy v křesťanské rodině. Praktická část zkoumá pomocí kvalitativní metody a prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů pohled současných rodičů (křesťanů) dětí mladšího školního věku na používání tělesných trestů a jejich reálnou zkušenost s tímto výchovným prostředkem.</p>

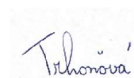
Klíčová slova:	rodina, výchova, výchovné styly, prostředky výchovy, tělesný trest, násilí, křesťanská výchova, Don Bosco
Anotace práce v angličtině:	In this bachelor thesis we focus mainly on the basic issues related to the upbringing of children in the family. More specifically, we are concerned with children of younger school age who are brought up in a Christian family and their parents' attitudes towards corporal punishment in their upbringing. In the theoretical part of the thesis we define mainly the following concepts- family education, educational means, corporal punishment in education and specifics of education in a Christian families. In the practical part we investigate, using qualitative methods and through semi-structured interviews, the view of contemporary parents (Christians) of children of younger school age on the use of corporal punishment and their real experience with this educational means.
Klíčová slova v angličtině:	family, education, educational styles, means of education, corporal punishment, violence, Christian education, Don Bosco
Přílohy vázané k práci:	Příloha č. 1: ukázka informovaného souhlasu Příloha č. 2: myšlenková mapa (muž 1) Příloha č. 3: graf četnosti-kódování (muž 1) Příloha č. 4: myšlenková mapa (žena 1) Příloha č. 5: graf četnosti-kódování (žena 1) Příloha č. 6: myšlenková mapa (muž 2) Příloha č. 7: graf četnosti-kódování (muž 2) Příloha č. 8: myšlenková mapa (žena 2)

	Příloha č. 9: graf četnosti-kódování (žena 2) Příloha č. 10: myšlenková mapa-témata napříč případy
Rozsah práce:	69 stran
Jazyk práce:	Čeština

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci na téma: „Tělesný trest jako prostředek výchovy dětí mladšího školního věku v křesťanských rodinách“ napsala samostatně a použila pouze uvedené zdroje.

V Olomouci, dne: 15.4. 2024

.....

Martina Trhoňová

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí práce Mgr. Kristýně Anně Černíkové, Ph. D. za všechnu pomoc při psaní, její čas a laskavý přístup. Další velké poděkování patří všem čtyřem respondentům, za jejich ochotu se zapojit do výzkumu a důvěru při otvírání osobních témat.

Obsah

Úvod	1
I. TEORETICKÁ ČÁST	2
1 Rodina a rodinná výchova	3
1.1 Vymezení pojmu rodina	3
1.2 Základní funkce rodiny	4
1.3 Výchova, jako základní úkol	6
1.4 Vymezení základních výchovných stylů	7
1.5 Prostředky výchovy, odměna a trest	8
2 Dítě mladšího školního věku a specifické rysy jeho výchovy v rodině	10
2.1 Vymezení vývojového období mladšího školního věku	10
2.2 Specifika výchovy dětí mladšího školního věku v rodině	11
3 Tělesný trest ve výchově	13
3.1 Základní vymezení a definice tělesného trestu	13
3.2 Formy tělesných trestů	14
3.3 Tělesný trest vs. násilí	14
3.4 Aktuální stav v ČR a veřejná diskuze na téma tělesné tresty v rodině	16
4 Křesťanství a jeho pohled na výchovu dětí	18
4.1 Křesťanství a výchova	18
4.2 Výchova podle Dona Bosca	19
II. PRAKTICKÁ ČÁST	21
1 Metodologie	22
1.1 Kvalitativní přístup	22
1.2 Metoda IPA	22
2 Cíl, výzkumné otázky a etika výzkumu	24
2.1 Cíl výzkumu	24
2.2 Výzkumné otázky	24
2.3 Etika výzkumu	24
3 Výzkumný soubor	25
3.1 Výběr participantů	25
3.2 Pozice výzkumníka a sebereflexe	25
4 Realizace výzkumu a sběr dat	27
4.1 Otázky výzkumného rozhovoru	27
4.2 Sběr dat	28

4.3 Časová organizace výzkumu.....	29
5 Postup zpracování a analýza dat	30
5.1 Fáze zpracování získaných dat jednotlivých případů.....	30
5.2 Analýza souvislostí všech získaných dat napříč případy	31
6 Interpretace výsledků výzkumu	32
6.1 Zkušenosti jednotlivých participantů	32
6.2 Hlavní témata vyplývající napříč případy	41
7 Diskuze.....	44
Závěr	47
Bibliografie	48
Příloha č. 1- informovaný souhlas pro participanty výzkumu	51
Příloha č. 2- myšlenková mapa (muž 1)	53
Příloha č. 3- graf četnosti- kódování (muž 1)	54
Příloha č. 4- Myšlenková mapa (žena 1).....	55
Příloha č. 5- graf četnosti- kódování (žena 1).....	56
Příloha č. 6- myšlenková mapa (muž 2)	57
Příloha č. 7- graf četnosti- kódování (muž 2)	58
Příloha č. 8- myšlenková mapa (žena 2)	59
Příloha č. 9- graf četnosti- kódování (žena 2).....	60
Příloha č. 10- myšlenková mapa (témata napříč případy).....	61

Úvod

Tato práce se zabývá velmi důležitým, diskutovaným, a někdy až kontroverzním tématem výchovy dětí v rodině. Každý rodič či vychovatel chce nepochybně své dítě vychovávat, rozvíjet a formovat co nejlépe. Také ale víme a vnímáme, že co rodič, to jiný pohled na tento životně důležitý proces. A nejen rodiče, ale i autoři různých publikací, zabývajících se výchovou dětí, mají v této problematice rozličné názory. Proto nelze považovat tuto práci za komplexní a všeobjímající pohled na věc, ale za pouze malý a stručný vhled do části tohoto složitého celoživotního úkolu.

Na začátku teoretické části se seznámíme s definicí rodiny a s jejími základními funkcemi. Podíváme se i na rozdělení výchovných stylů a poprvé se dotkneme problematiky odměn a trestů. Abychom zúžili široké pole působnosti tématu výchovy dětí, zabýváme se zde převážně prostředky výchovy. Zaměřujeme se na děti mladšího školního věku a na specifika tohoto vývojového období. Celá jedna kapitola je věnována tělesným trestům ve výchově, které jsou samy o sobě předmětem celospolečenské bouřlivé diskuze, a jak už název napovídá, také hlavním opěrným bodem této práce. Zabýváme se teoretickým vymezením tohoto fenoménu, formami fyzického trestání a výhodami či riziky, které tento způsob výchovy může přinést. Na konci teoretické části práce přidáváme pohled křesťanské víry na téma výchovy a zaměřujeme se na to, jak může souviset a ovlivňovat děti v rodině.

Praktická část umožňuje reálný vhled do křesťanské rodiny, ve které probíhá výchova dětí mladšího školního věku. Pro tyto účely byl zvolen kvalitativní přístup zkoumání a byly vybrány dva manželské páry, které zprostředkovaly skrze polostrukturovaný rozhovor jejich vlastní osobní zkušenost s výchovou dětí. Participanti se v rozhovorech dotýkají témat, jako je motivace dětí, vymezování pravidel a hranic, osobní zkušenost s trestáním ve výchově, účinnost výchovných prostředků v praxi a dalších. Cílem výzkumu je zjistit postoj a pohled rodičů křesťanského vyznání na užívání tělesných trestů ve výchově.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Rodina a rodinná výchova

Rodina je nejdůležitější a nejzásadnější sociální skupinou pro každého jedince a jeho biologický, psychický i sociální vývoj. V této primární sociální skupině dítě získává první zkušenosti s okolním světem. To, jaké poznatky si v rodině osvojí a jakým způsobem ho budou rodiče formovat, zásadně ovlivní další přijímání informací a reagování na ně. (Vágnerová 2012).

1.1 Vymezení pojmu rodina

Nejčastějším typem je tzv. nukleární rodina, do které patří nejbližší členové, tj. matka, otec a děti (Průcha, Walterová a Mareš 2013). Tento základní model rodiny by měl plnit pro dítě především funkci jistoty, stabilního citového zázemí a bezpečného prostředí. Dítě se potřebuje v rodině cítit akceptované a přijímané. Tento pocit pak významně ovlivňuje postoj dítěte k sobě, jeho sebedůvěru a otevřenost k druhým i ke světu kolem něj. Dalším významným aspektem pro psychický vývoj dítěte je míra toho, jak rodina drží při sobě, jak je stabilní a jak se začleňuje do okolního prostředí (Vágnerová 2012). To vše potvrzuje faktičnost toho, jakou zásadní a nenahraditelnou roli v životě člověka rodina má.

Podoba a struktura rodiny, jako primární sociální skupiny, se stále proměňuje a odráží tak vývoj celé společnosti. Z historie víme, že jedinec byl vždy součástí nějakého společenství, kde platila určitá pravidla. Vůdčí roli v rodině zastával muž a žena se starala o děti a domácnost. S různými obdobími přicházely určité změny a role se začaly prolínat. U nás tento vývoj ovlivnil z části i komunistický režim, který celospolečensky budoval a formoval soudobou rodinu v jejích základních hodnotách (Kimplová, Jochmannová a Svoboda 2023).

V současné době dochází k uvolňování rodinných vazeb a flexibilitě rolí. To může být mimo jiné podle Kimplové, Jochmannové a Svobody (2023) prostor pro autentičnost a větší citovost vztahů v rodině, které už nejsou založené pouze na povinnosti, jak tomu bylo dříve. Autoři v knize však nemluví o nezodpovědném chování v rámci partnerství a rodičovství, ale o přijímání odpovědnosti za sebe samé.

Přes všechny proměny rodiny v průběhu let se z dat aktuálních studií potvrzuje, že i v dnešní době chtějí rodiče primárně „dělat to nejlepší pro své děti, a to i na úkor svého vlastního prospěchu.“ (Tůmová, Nešporová, Svobodová 2023).

1.2 Základní funkce rodiny

Na předchozích řádcích byla přiblížena důležitost rodiny a naznačen její historický vývoj. Aby takto primární skupina dobře fungovala, musí plnit určité jasně definované úkoly, které budou nastíněny dále. Podle B. Krause (2014) má rodina plnit tyto základní funkce: biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomickou, ochrannou, socializačně-výchovnou, funkci zábavy, rekreace a relaxace, a také emocionální funkci.

1. Biologicko-reprodukční funkce

Aby se společnost rozvíjela, musí na svět přicházet stále další noví jedinci a to prostřednictvím rodiny, která má být tomuto novému člověku primárním a nejvhodnějším prostředím pro jeho osobnostní růst. Proto má tato funkce „*velký celospolečenský význam a zároveň je důležitá i pro každého jedince zvlášť*“ (Kraus 2014, s. 81). Podoba biologicko-reprodukčního úkolu rodiny se však v dnešní společnosti částečně mění. Trendem je například odkládání mateřství či soužití zcela bez dětí. Porodnost ve vyspělých zemích klesá a dítě může být v některých případech považováno za přítěž či překážku k vlastní seberealizaci (Kraus 2014). Roli zde může hrát „*vyšší vzdělanost žen, nové formy partnerského či rodinného života nebo účinné možnosti kontroly neplánovaného otěhotnění*“ (Kimpllová, Jochmannová a Svoboda 2023, s. 14).

Jako nejčastější důvody k odkládání či úplnému odmítnutí rodičovství můžeme zmínit strach z omezení svobody, ztráty přátel a kariéry, finanční náročnost, strach z velké odpovědnosti, či nezvratnost tohoto rozhodnutí (Kimpllová, Jochmannová a Svoboda 2023).

2. Sociálně-ekonomická funkce

Rodina zastává ve společnosti funkci jak výrobce, tak spotřebitele. Členové jsou skrze své zaměstnání a prostřednictvím všech svých výdajů nepostradatelně zainteresováni do ekonomického systému celé společnosti. Narušení této funkce můžeme pozorovat např. v rodinách trpících hmotnou nouzí, která může být důsledkem nezaměstnanosti jednoho z členů rodiny či vysokými životními náklady (Kraus 2014).

Jedním z faktorů náročnosti plnění této funkce může být problematika zvládnutí rodinných a pracovních povinností rodičů. Aktuální studie o životě rodiny mezi roky 2018-2022 uvádí, že pouze polovina rodičů zvládá dobře tyto dvě povinnosti zkombinovat. (Tumová, Nešporová, Svobodová 2023)

Co však může být pozitivním trendem dnešní společnosti, spadajícím do této funkce, je

zakládání rodinných firem a vlastní rodinné podnikání (Kraus 2014).

Zpravodajský server Businessinfo uvádí, že rodinné podniky k roku 2023 představují až 80 procent všech soukromých firem. Dále však zmiňují, že přesné statistiky v České republice chybí v důsledku nedostatečného vymezení legislativního rámce (CzechTrade, 2024).

3. Ochranná funkce

Úkol rodiny spočívá také v komplexní péči a ochraně svých členů. Radíme sem např. povinnost zprostředkování zdravotní péče, starost o hygienické a biologické potřeby a zajišťování všech k tomu potřebných a vhodných podmínek. (Kraus 2014.)

4. Socializačně-výchovná funkce

Jak již zde bylo jednou zmíněno, rodina zprostředkovává dítěti první zkušenost s okolním světem (Vágnerová 2012). Jedinec si v této primární skupině „osvojuje základní návyky“ (Kraus 2014) a rodina má za úkol ho, nejlépe jak může, připravit na další samostatný život.

Velkou roli v této funkci hrají výchovné styly, které v rodině figurují. Od velmi liberálního a úzkostného přístupu po autoritativní a tvrdé zacházení s dětmi (Kraus 2014). Této oblasti se bude samostatně věnovat jedna z podkapitol této práce.

Výchovná funkce rodiny se rychle vyvíjí a mění paralelně s tím, jak se vyvíjí a mění svět, do kterého dítě v rodině přichází. Kuchařová a kol. (2017) zmiňují, že požadavky na výchovu k bezmeznému poslušnosti a částečnému potlačování osobnosti, které byly běžné například pro svět 19. století, se proměňují na doporučení pro výchovu vedoucí k samostatnosti, tvořivosti, kritickému myšlení, citlivosti a tolerance, otevřenosti a odpovědnosti.

5. Funkce rekreace, relaxace a zábavy

Rodina by v ideálním případě měla být prostředím, kde se mohou všichni členové cítit dobře, bezpečně a mohou společně trávit kvalitní volný čas. Proto by se nemělo zapomínat na tento úkol rekreace a zábavy, který rodina má. Naplňovat ho lze prostřednictvím společných dovolených, výletů do přírody nebo věnováním se společným zájmům (Kraus 2014).

6. Funkce emocionální

Dále by rodina měla vytvářet pro děti, ale i všechny ostatní členy, stabilní emoční a citové zázemí. Měla by být schopna zprostředkovat svým členům pocity lásky, přijetí, bezpečí

a jistoty (Kraus 2014). Děti potřebují, aby pro ně jejich rodiče byli zdrojem emoční podpory pro to, aby mohly dál rozvíjet svou osobnost (Vágnerová 2012).

Vykřičníkem dnešní doby pro nás může být častější citová deprivace dětí z důvodů zaneprázdněnosti, pracovního vytížení či rozvodů rodičů (Kraus 2014).

1.3 Výchova, jako základní úkol

Z předchozích odstavců již víme, že výchova patří do souboru základních úkolů, které by měla rodina náležitě plnit. Zděněk Matějček (2013) píše, že výchova dítěte začíná jistým způsobem již v době těhotenství, a nezůstává jen u tohoto období. Na způsoby, jakými je dítě vychováno, mají významný vliv postoje rodičů, které se začínají formovat dávno před tím, než se dítě vůbec narodí. Z toho vyplývá, že podoba naší výchovy se částečně utváří dříve, než vůbec o nějakých vlastních dětech přemýšlíme. (Matějček 2013).

Každý si prošel výchovou své původní, orientační rodiny, kde zažil různé přístupy ke kázni, vymezování hranic, a často odlišnou míru přísnosti, tvrdosti, benevolence či rozmazlování ze strany rodičů. I proto může být výchova dítěte v nově vzniklé, prokreační rodině, kde oba partneři pochází z odlišného výchovného prostředí, častou oblastí konfliktů a nepochopení (Kimplová, Jochmannová a Svoboda 2023). A když k tomu přidáme fakt jedinečnosti a originalnosti každého dítěte, které se do zmíněné nově vzniklé rodinné jednotky narodí, a které potřebuje individuální výchovný přístup, zdá se nám tento výchovný úkol rodiny velmi obtížný.

Výchova dítěte nepochybně přináší mnoho problémů. Na začátku rodičovství je však dobré si uvědomit, jak velkým darem je dítě mít. Jak těžká, ale zároveň krásná může být cesta formování naprosto jedinečné bytosti. Výchova je zcela jistě o dávání, ale i o dostávání nazpět, a to by mohlo být dobrý opěrným bodem celého tohoto náročného procesu. (Biddulph 1999). Jak už bylo v úvodu zmíněno, většina rodičů chce pro své děti to nejlepší a chce hledat ty nevhodnější způsoby, jak své dítě vychovávat a formovat. To vyplývá i z aktuální studie rodiny v letech 2018-2022 (Tůmová, Nešporová, Svobodová 2023).

Matějček (1994) ve své knize však upozorňuje i na to, že ne vždy je zaručeně úspěšné tolik přemýšlet nad tím, co je ve výchově pedagogicky nejsprávnější, vyčítat si každé menší rodičovské selhání a stále přemítat nad tím, jaký přístup je nevhodnější. Základním požadavkem výchovy by podle něj měla být vždy především upřímnost bez jakékoliv přetvářky (Matějček 1994).

1.4 Vymezení základních výchovných stylů

Jak už bylo nastíněno na předchozích stránkách, každá rodina je velmi originální a jedinečnou jednotkou, a to se promítá i do způsobu a stylu její výchovy.

Způsob výchovy můžeme definovat jako interakci a komunikaci mezi dospělým a dítětem, která je determinována volbou užití určitých výchovných prostředků (Čáp 1996).

Mertin (2021) poukazuje na dva zásadní prvky ovlivňující výchovný styl, kterými jsou: emoční vztah rodiče s dítětem a výchovné řízení. Ve své knize píše, že existuje velké množství kombinací těchto dvou důležitých dimenzí, které se pak podepisují na celkové podobě způsobu výchovy. Rodiče mohou k dítěti přistupovat laskavě, přívětivě a s láskou, nebo naopak být chladní a nepřátelští. Stejně tak mohou dětem dát naprostou volnost a autonomii, nebo nad nimi mít maximální kontrolu.

Na následujících řádcích se zaměříme na často uváděný model čtyř stylů výchovy. (Mendes 2022). Tato klasifikace výchovných stylů vychází z již zmíněného emočního vztahu rodiče k dítěti, rozděleného do kategorií přístupu odmítajícího a akceptujícího, v kombinaci s výchovným řízením, do kterého spadají například nároky a požadavky, které rodič vůči dítěti má. (Gillernová, Kebza, Rymeš a kol. 2011). Sumarizaci čtyř avizovaných přístupů můžeme shrnout v následující tabulce:

RODIČE	odmítající	akceptující
Nároční a kontrolující	Autoritářský styl	Autoritativně vzájemný styl
Nenároční a nekontrolující	Zanedbávající styl	Shovívavý styl

Z této tabulky vyplývá, že **autoritářským stylem** vychovávají rodiče nároční, kontrolující a odmítající, kteří často nerespektují přání a potřeby dítěte a neberou mnoho ohledů na jeho schopnosti a možnosti.

Autoritativně vzájemný styl je taktéž charakteristický pro rodiče, kteří dítě kontrolují a mají na něj náročné požadavky, avšak oproti stylu předchozímu přijímají potřeby a přání dítěte a jsou k němu laskaví. Tito rodiče trvají na dodržování hranic a pravidel, která děti dobře znají, a zároveň je společně s rodiči vytvářejí.

Výchovný **styl zanedbávající** je přístupem rodiče nenáročného, nekontrolujícího a odmítajícího. Vyznačuje se lhostejností a nezájmem. Děti vychovávané v tomto stylu často necítí ze strany rodiče potřebnou lásku a přijetí.

Posledním výchovným přístupem je **styl shovívavý**. Ten se vyznačuje volností a nepříliš jasně určenými hranicemi, což často může uvádět dítě do nejistoty. Přesto však může

cítit ze strany rodiče podporu, přijetí a porozumění (Gillernová, Kebza, Rymeš a kol. 2011).

Každý rodič má právo vybrat si vlastní přístup k výchově svých dětí, a zároveň povinnost snažit se vychovávat co nejvhodnějším způsobem. (Mertin 2021).

Za v rámci možností úspěšný výchovný proces, a tedy i vhodný výběr způsobu výchovy, pokládá autor Pavel Vacek ten, při kterém rodiče dávají dítěti jasně najevo, že je na tomto světě a v jejich rodině vítané, že smí být samo sebou, že má právo na své emoce, že může klást otázky, a že se může přitulit ke svým nejbližším (Vacek 2017).

Všechny styly a způsoby výchovy s sebou nesou zcela jistě určitá rizika. I proto je důležité, aby si rodič hned na začátku, ale i v průběhu výchovného procesu, uvědomoval, k čemu chce své dítě vést, a také jaké k tomu chce používat výchovné prostředky (Mertin 2021).

1.5 Prostředky výchovy, odměna a trest

Výchovné prostředky definujeme jako určité skutečnosti, díky nimž můžeme dosáhnout předem vytyčeného výchovného cíle (Kantorová 2010). Kantorová popisuje například metodu kladení požadavku, metody přesvědčování, povzbuzování, nebo potlačování, metodu soutěže, metodu příkladu či metodu rituálů. Jako poslední a zároveň nejčastěji používané metody výchovy zmiňuje odměny a tresty (Kantorová 2010).

Když dítě udělá něco nežádoucího, rodiče chtějí vhodnou volbou výchovného prostředku tomuto nevhodnému chování zabránit a zároveň předcházet jeho opakování. A naopak chování žádoucí se snaží podpořit a ocenit. Nejčastěji se tak děje právě pomocí trestů a odměn (Mertin 2013).

Podle Kantorové (2010) musejí být tyto výchovné prostředky voleny a používány s velkou opatrností. Zvláště pak u trestů, kde můžeme najít velmi širokou škálu kázeňských opatření, od působení fyzické bolesti po odepírání lásky a pozornosti.

Řada autorů se domnívá, že trest, jako výchovný prostředek, není dostatečně funkční. Autor Alfie Kohn k tomu ve své knize (2019) vysvětluje některé důvody.

Jedním z nich je fakt, že trest velmi často dohání trestaného i trestajícího k naštvanosti či zuřivosti, což není polehčující okolnost k řešení samotného přestupku. Dalším důvodem může být nejen naštvání trestaného, ale i vzor uplatňování moci nad druhým a osobní příklad řešení situací tímto způsobem. V dítěti to pak může zanechat obrázek toho, že kdo má moc nad druhým člověkem, má právo se k němu chovat hrubě či „nepřátelsky“.

Kohn (2019) dále upozorňuje na to, že trest může narušovat vztah, který si rodič

s dítětem vybudoval. Trestaný mnohdy nechápe, proč se osoba, která je mu nejbližší, uchyluje k něčemu, co způsobuje, že se cítí méněcenný.

Mertin ve své publikaci (2013) taktéž obhajuje nefunkčnost trestů ve výchově, má však na věc realistický pohled. Sám podotýká, že výchova bez trestů může být pro rodiče obtížná, obzvláště tím, že vybočuje z běžných a tradičních vzorců výchovy u nás. Přestože se ve své knize pokouší obhajovat a prosazovat výchovu bez trestů, udává několik zásad, na které by měl každý vychovávající, když už trest použije, brát zřetel. Například uvádí, že by rodiče měli dítě potrestat nejlépe bezprostředně poté, co udělá něco nežádoucího a trest by měl být volen velmi přiměřeně věku a vážnosti selhání. Dále důrazně upozorňuje na trestání pod velkými emocemi, jako je zlost, zklamání či naštvání, které může vést k nepřiměřeným reakcím trestajícího a následnému pocitu viny (Mertin 2013).

2 Dítě mladšího školního věku a specifické rysy jeho výchovy v rodině

Jak již bylo naznačeno, výchova je velice individuální a zároveň dynamický proces, který se v každé rodině postupně vyvíjí, formuje a v určitých fázích i zcela mění. Velký vliv na to mají nepochybně i vývojová období dítěte, které je právě v rodině vychováváno.

Následující kapitola se zvláště zaměřuje na děti mladšího školního věku a specifika jejich výchovy.

2.1 Vymezení vývojového období mladšího školního věku

Mladší školní věk je období přibližně od 6 do 11 let. Dítě v této fázi přechází důležitý životní mezník, kterým je zahájení povinné školní docházky (Čáp a Mareš 2007). S tou nastává přirozeně v životě dítěte významná změna. Otevírají se mu nové, nečekané obzory, učí se novým věcem a musí se zabývat plněním školních povinností (Říčan 2021).

Z předchozího období, kdy hrála v životě dítěte hlavní a zásadní roli hra (doma, na hřišti či v mateřské škole), se jedinec přeměňuje do fáze docházení do školy a nastavení se na to, že „*chci být velký a zodpovědný*“ (Čáp a Mareš 2007, s. 228). Dítě bere tuto roli často velmi vážně a s nadšením se všem okolo chlubí svým školním batohem, novými pomůckami či malými úspěchy, kterých ve škole dosáhne. Také ono samo může mnohdy pozorovat jistou změnu chování dospělých vůči němu (Čáp a Mareš 2007).

Říčan (2021) uvádí, že vývojové období mladšího školního věku je vcelku klidné, nijak zvláště bouřlivé a pro dítě často šťastné. Poukazuje na to především ve srovnání s obdobím pubescence, které po této fázi vývoje následuje. Tělesný i psychický vývoj jedince není v období mladšího školního věku nijak zvláště převratný, (přestože se zcela jistě mění a vyvíjí), a díky tomu má dítě prostor si přirozeně osvojovat základní znalosti a dovednosti.

Důležitou roli v úspěšnosti tohoto procesu výchovy a vzdělávání dítěte hraje školní zralost a připravenost. Školní zralost můžeme definovat jako biologickou, sociální, emocionální a rozumovou vyzrálou organismu, která je výsledkem vývoje centrální nervové soustavy a působení různých faktorů prostředí, ve kterém dítě vyrůstá (Langmeier a Krejčířová 2006).

Vedle zralosti se před vstupem do školy posuzuje také zmíněná školní připravenost, kterou autorky Vágnerová a Lisá (2021, s. 270) označují za „*úroveň zvládnutí a ovládnutí dovedností a schopností potřebných pro činnosti ve výuce*“. Řadíme sem například

grafomotorické dovednosti, rozvinutou schopnost komunikace, úroveň pozornosti, schopnost ovládat emoce či znalost vhodných norem chování (Vágnerová a Lisá 2021).

Pro dítě v této vývojové fázi je velmi důležité budování nových vztahů, především se spolužáky a učiteli. K autoritě učitele žák často vzhlíží a má k němu respekt, někdy dokonce větší než ke svým rodičům. Pro jedince je taktéž klíčové patřit do dětského kolektivu, kde se učí zcela novým sociálním interakcím, rozvíjí schopnost komunikace, buduje přátelské vztahy, a někdy se poprvé setkává i se soupeřivostí či agresivitou ze strany svých spolužáků (Čáp a Mareš 2007).

Dle Vágnerové a Lisé (2021) mají nejzásadnější vliv na vývoj osobnosti dítěte mladšího školního věku tři sociální skupiny, kterými jsou škola, vrstevnická skupina a rodina. Pro nás a pro tuto práci je nejdůležitější skupinou zmíněná rodina, a proto u ní v další podkapitole zůstaneme.

2.2 Specifika výchovy dětí mladšího školního věku v rodině

„Rodina je důležitou součástí identity školáka.“, píše ve své knize Vágnerová a Lisá (2021, s. 328) a doplňují, že rodinné zázemí zůstává pro dítě mladšího školního věku zásadním prostorem uspokojování základních potřeb a stabilního emočního zázemí.

Škola vstupuje do života nejen samotného dítěte, ale i celé rodiny, a způsob, jakým bude rodič školáka dál formovat, povzbuzovat a podporovat ve školních povinnostech, může značně ovlivnit jeho úspěšnost (Matějček 2013).

To, zda bude vztah mezi rodičem a školákem funkční, určuje míra vzájemného sdílení a samotná přítomnost rodiče, který má o dítě zájem. Pro dítě mladšího školního věku jsou rodiče důležitým vzorem v chování i v přístupu k povinnostem, který se pak odráží v plnění jeho školních úkolů (Vágnerová a Lisá 2021).

Matějček ve své knize (2013) uvádí, že problémy, se kterými se dítě či rodina školáka potýkají, jsou dvojího charakteru: školní prospěch a vztahy dítěte ve školním kolektivu.

Známky ve škole mohou často vyvolávat bouřlivé emoce. Přirozeně si každý rodič přeje, aby bylo jeho dítě úspěšné, ale často si sám neuvědomuje, co tuto úspěšnost určuje. Horší známka ve škole by měla být pro rodiče pouze informativní sdělení o tom, v čem má dítě určité mezery, ne o tom, jak kvalitně se dítě připravovalo či jak je inteligentní (Jungwirthová 2013). Dítě má však v tomto období potřebu být kladně hodnoceno, potřebuje, aby někdo jeho výsledky ocenil. A právě v tom by měla hrát významnou roli rodina (Vágnerová a Lisá 2021).

Rodič by měl dát jasně najevo, že ho více než dobré známky zajímá, co dítě baví a v čem je zvědavé. Že není důležité být nejlepší, ale chtít se učit novým věcem (Jungwirthová

2013). Přesto aktuální studie prokazují, že jedním z nejčastějších zdrojů konfliktu mezi rodiči a dětmi je právě školní prospěch (Tůmová, Nešporová, Svobodová 2023).

Rodiče by dále měli v tomto věku dbát na rozvoj různých sociálních dovedností, které pak dítě uplatňuje ve vztazích ve své vrstevnické skupině, např. budování vstřícnosti, sebekontroly či schopnosti zvládat frustraci a ovládat vlastní emoce (Vágnerová a Lisá 2021). Prostřednictvím formování těchto sociálních kompetencí můžou rodiče částečně předcházet vzniku těžkostí, vyplývajících ze vztahů ve školním prostředí, a tedy i druhé nejčastější oblasti problémů školáka podle Matějčka (2013).

Tento oblíbený autor dále v knize uvádí několik doporučení pro rodiče dětí mladšího věku. Dítě školou povinné by mělo, dle jeho názoru, cítit, že mají rodiče o jeho školní docházku dostatečný zájem. Dále by měli být trpěliví a neúspěchy školáka řešit v klidu a v pohodě, měli by dítě povzbuzovat a oceňovat, za to, co zvládá, a zároveň neupínat všechnu pozornost jen na školní výuku, ale zajímat se i o věci jiné (Matějček 2013).

3 Tělesný trest ve výchově

Výchova dítěte v každém věku má přirozeně svá specifika, která se v různých obdobích mohou částečně lišit. To, jaký si rodič-vychovatel zvolí styl, a jaké bude uplatňovat výchovné metody, je však zcela na něm. Na dalších stránkách práce se zaměříme na jeden, možná trochu kontroverzní, prostředek výchovy, kterým je tělesný trest.

3.1 Základní vymezení a definice tělesného trestu

Tělesný trest definujeme jako „úmyslné či záměrné způsobení bolesti zásahem na tělo pro kázeňský přestupek“ (Vaničková 2004, s. 31). Z definice vyplývá, že jde o výchovný prostředek, skrze který rodič-vychovatel „odůvodněně“ využívá svou fyzickou přesilu a ubližuje dítěti s cílem dosáhnout svého výchovného cíle (Nováčková a Nevolová 2020).

Mertin (2013) ve své publikaci obhajuje výchovu bez trestů, a staví se tedy i zcela proti těm fyzickým. Zastává názor, že je tento výchovný prostředek bezpředmětný, jelikož neřeší existující problém a nevede k jeho nápravě.

Dle výzkumů si však většinová společnost v naší zemi nedokáže představit výchovu svých dětí, která by se bez tělesných trestů obešla (Rýdl a Zitková 2023).

Výzkum realizovaný před pěti lety (Talpa 2018) prokázal, že z počtu 1000 respondentů 63 procent z nich používá ve výchově svých dětí fyzické tresty. Většina z nich však pouze občas či ve výjimečných případech.

Vaničková (2004) ve své knize uvádí několik skutečností, které jsou charakteristické pro tělesné tresty ve výchově. Je toho názoru, že narušují tělesnou integritu dítěte, celistvost jeho tělesné schránky, jsou v mnohých případech doprovázené stresem a ponížením trestaného, zvyšují pravděpodobnost primitivních reakcí na určité situace, čímž zpomalují zrání osobnosti a mohou zvyšovat míru agresivity (Vaničková 2004).

Mertin (2019) píše o americké studii, která na vzorku 5 000 dětí prokázala, že jsou tělesné tresty spojené s vyšší mírou agresivního chování v pozdějším věku. „Každá taková negativní interakce tak posiluje minulé negativní interakce a vytváří tak komplexní negativní spirálu.“

Tento fakt dokazují i vědecká data dalších výzkumů, tedy že fyzické tresty, které záměrně způsobují bolest, například bití po zadku či facka, podněcují v dítěti agresivní chování a vedou k mnoha dalším nežádoucím následkům. Znalost těchto negativních dopadů může být pro rodiče významným vykřičníkem v jejich přesvědčení, že tělesné tresty jsou v určitých

chvilích tím nejlepším řešením, které je pro dítě „potřebné“ (Kohn 2019).

Tento způsob výchovy může mít již zmíněné dopady jak na dítě, tj. trestaného, tím, že se skrze to učí násilí, pozbývá jistoty pocitu lásky a bezpečí ze strany rodičů, nebo to u něj vyvolává hněv a touhu po pomstě, tak na druhou stranu i na vychovávajícího, tj. rodiče. „*Tělesný trest je oboustranná záležitost, a má dopad na oba aktéry*“ (Vaničková 2004, s. 93). Rodič sám často prožívá při takovém trestání pocitu viny, vlastního selhání, pochybnosti o svých výchovných schopnostech či stud (Vaničková 2004).

Již z této podkapitoly vyplývá, že nejjeden autor se proti tomuto prostředku výchovy ostře vymezuje. Konkrétně o jaké činy, označované za tělesné tresty, se jedná, pojednává podkapitola další.

3.2 Formy tělesných trestů

Podob a forem fyzických trestů je velké množství. Ať už se jedná o méně závažnou či hrubou formu, jde v každém případě o fyzický trest se vším, co už bylo dříve popsáno, a mělo by se na něj tímto pohledem nahlížet. Výčet rozmanitých podob těchto výchovných prostředků má popsány ve své knize Vaničková: „...*jedná se o pohlavek, facku, políček, výprask rukou, výprask předmětem, výprask na holý zadek, kopanec, ránu, odhození, silné třesení, štípání, tahání za vlasy, údery knihou nebo klíči do hlavy, kroucení ruky aj.*“ (Vaničková, 2004, s. 31).

Výzkumy ukázaly, že nejčastějším používaným prostředkem tělesného trestu ve výchově je facka. Nejen ta s sebou může nést riziko, že rodič neodhadne svou sílu a ublíží dítěti více, než zamýšlel či, že se vychovávající zaměří, spíše než na účinnost tohoto opatření, na vlastní uspokojení z „dobře namířené rány“ a na ventilaci svých emocí (Vaničková 2004).

Berme však stále v potaz, že je tu řeč o tělesných trestech, které, přes všechny možné následky nemusí mít na dítě a jeho zranění fatální či traumatizující dopad, zvláště pak, když se nejedná o jejich každodenní používání, a kdy mezi dětmi a rodiči převažuje přátelský a láskyplný vztah (Mertin 2013).

3.3 Tělesný trest vs. násilí

Přestože je tělesný trest stále částečně akceptovanou součástí výchovy v naší společnosti, násilí páchané na dětech je ostře odmítáno. V naší zemi je právně podchyceno v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Z výzkumů však vyplývá, že i přesto v České

republice průměrně dochází až ke dvěma trestným činům znásilnění či zneužití dítěte za den (Mydlíková, Slaný a Kováčková 2021, s. 9).

S násilím páchaným na dětech souvisí pojem syndrom CAN. Zkratka je odvozena z anglického originálního termínu Child Abuse and Neglect. U nás tento jev označujeme jako syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (Dunovský, Dytrych a Matějček 1995). Jde o negativní důsledky nepřijatelného a záměrného ubližování dítěti ze strany rodičů či jiného dospělého, které souvisí s poškozením jeho fyzického, psychického i sociálního stavu a vývoje (Fischer a Škoda 2014).

Příčiny týrání, zneužívání a zanedbávání dětí spatřují autoři Dunovský, Dytrych a Matějček (1995) částečně ve frustraci, napětí či různých psychických poruchách rodiče-pachatele, problematika je ale velmi složitá. Vaničková (in Bechyňová 2007) například rozděluje základní příčiny násilí vůči dítěti do 4 kategorií. První z nich je **přenos násilí**. Do této oblasti jednoznačně patří trans-generační přenos násilného chování, kdy se týrané dítě později stává týrajícím rodičem. Další oblastí příčin je **sociální stres**, který může být vyvolán nezaměstnaností, nemocí v rodině či úmrtím. Stres souvisí i s další kategorií, kterou je **sociální izolace**. Rodina se často uzavírá před širším okolím, nemá dostatek společenských interakcí a je tím pádem i těžko „odhalitelná“. Poslední skupinou příčin je **struktura rodiny**. Do té spadají specifika osobnosti rodičů, role muže a ženy, nové formy partnerského soužití či přijetí nového člena do rodiny (například rozvod rodičů, nový partner aj.) (Vaničková in Bechyňová 2007).

Znat příčiny vzniku násilí v rodinách je důležité pro další práci s tímto nežádoucím fenoménem. Varovným signálem nám může být i fakt, že dle odhadů je u nás syndromem CAN ohroženo až 25 000 dětí ročně (Fischer a Škoda 2014, s. 161).

Formy syndromu CAN rozdělujeme do 4 základních skupin. 1. **fyzické týrání**, kam patří jakékoliv nepřiměřené násilné útoky na tělo dítěte (bití, škrcení, dušení, svazování, nedostatečný přísun jídla aj.). 2. **psychické týrání**, které negativně ovlivňuje vývoj osobnosti po stránce citové či vztahové (nadávky, zesměšňování, citové vydírání aj.). 3. **sexuální zneužívání** (obnažování se, osahávání, vynucení pohlavního styku, dětská pornografie aj.) a 4. **zanedbávání** neboli nedostatečná péče o dítě, která má nežádoucí vliv na jeho vývoj (nedostatečná lékařská péče, zanedbávání školních povinností, nedostatečné uspokojování citových potřeb a bezpečí) (Fischer a Škoda 2014).

Z předchozích odstavců je jasné, že dítě postižené syndromem CAN si sebou nese nezvratné následky z tohoto krutého zacházení. Autoři zde mluví především o psychické deprivaci, narušení emočních projevů, nízké sebehodnotě či větším sklonům

k různým poruchám osobnosti a psychickým nemocím (Šulová in Bechyňová 2007).

Vrátíme se teď k tělesným trestům, které na jednu stranu v přehnané míře mohou spadat až do kategorie fyzického násilí, které bylo v této podkapitole zmíněno a na straně druhé jsou stále nedílnou součástí výchovy v české rodině.

3.4 Aktuální stav v ČR a veřejná diskuze na téma tělesné tresty v rodině

Jak už v předchozí podkapitole zaznělo, násilí páchané na dětech je u nás zcela nepřijatelné a legislativně podchycené. To stejné se však nedá říci o tělesných trestech. V naší zemi a u širší veřejnosti převládá názor, že jsou-li prostředky, které rodiče ve své výchově používají (tzn. i tělesné tresty) přiměřené, jsou v souladu se zákonem přípustné, a dokonce v některých situacích žádoucí. (Rýdl a Zitková 2023).

Sám Mertin (2013), autor stavící se zcela proti tělesným trestům, ve své knize zmiňuje, že převážná část naší společnosti zatím nemá dostatečné výchovatelské kompetence k tomu, aby ve výchově svých dětí postupovala zcela bez tělesných postihů a nebyla z toho následně frustrována. Proto také před uzákoněním zákazu tělesných trestů preferuje spíše cestu skrze vzdělávání a posilování rodičovských dovedností a postupného učení se vzorců respektující výchovy bez fyzického trestání.

Výzkum (Mertin 2019) ukazuje, že rodiče ve výchovných situacích nejčastěji používají slovní výchovný prostředek (napomenutí, zvýšení hlasu) a až po několika vteřinách se uchýlí k tělesnému trestu. Tento fakt vypovídá o tom, že se jedná především o impulzivní reakce trestajícího, ve kterých hrají velkou roli emoce. Proto by se měli na tuto oblast rodiče zaměřit a učit se se svými emocemi pracovat.

Jeden z návodů pro vzdělávání se v jiných než tradičních vzorcích výchovy (tj. jinak než pomocí trestů, moralizování či dokonce zesměšňování dítěte) mohou rodiče vyčíst v knize Respektovat a být respektován. Nakladatel publikace v úvodu píše, že se pro něj kniha stala manuálem v tom, jak své děti maximálně respektovat, ale zároveň je učit respektu k druhým, dát jim svobodu, ale současně je vést k zodpovědnosti (Nováčková a Nevolová 2020). Přesně s takovými postupy by se měli rodiče seznamovat prostřednictvím různých osvětových kampaní a vzdělávacích akcí, aby se tak v naší společnosti více rozšířila a zakořenila respektující výchova bez tělesných trestů.

Téma fyzického trestání dětí otevřel mimoděk v zimě roku 2022 nynější ministr práce a sociálních věcí Marian Jurečka, který se v jednom ze svých rozhovorů vyjádřil, že je rodičům vděčný za jejich výchovu, jejíž součástí byla nejedna facka a že ve výjimečných situacích

ve výchově svých dětí také sáhne po tělesném trestu pro zdůraznění vymezených hranic (Dragoun a Doubravová 2022).

Zmíněné interview se neobešlo bez reakce veřejnosti i odborníků z oblasti pedagogiky a psychologie. Projekt zvaný *Děti jsou taky lidi* vyzval v otevřeném dopise ministra Jurečku k jasné deklaraci nepřipustnosti jakéhokoliv tělesného násilí v rodinách (tedy i tělesných trestů). V textu zmiňují, že každý trest je zásah do integrity dítěte a že nemá žádný dlouhodobý pozitivní účinek. Zároveň upozorňují, že konkrétně tělesné tresty narušují dětem představu morální zásady, že slabším se neubližuje (Nováčková, Hořejšová & Šíp Staňková 2022).

K tématu tělesných trestů ve výchově se vyjádřil v tomto období i předseda vlády Petr Fiala, který zastává názor, že si každý rodič může svobodně vybrat, jakým způsobem bude vychovávat své děti, a jaké prostředky k tomu využije. Proto také tuto problematiku nepokládá za předmět politické diskuze (Boubínová 2022).

Již dlouho před tím, v roce 2013, byl však vznesen požadavek Evropského výboru pro sociální práva na zákaz fyzických trestů ve všech členských zemích EU. Ani tento apel ale nezapříčinil změnu v české legislativě.

Novější informace o této problematice vyplývají z dokumentu Národní strategie ochrany práv dětí 2021-2029, který se věnuje především násilí páchaném na dětech a zároveň si vytyčuje cíl realizovat osvětové akce na témata respektující výchovy a nevhodnosti používání tělesných trestů. I proto se experti v této oblasti v prosinci roku 2022 v souladu s výše uvedeným dokumentem shodli na nejvhodnějším řešení, kterým je doplnění zákona o přímou formulaci nepřijatelnosti tělesného trestu jako výchovného prostředku (Rýdl a Zitková 2023).

V září minulého roku byl rozeslán návrh ministerstva spravedlnosti na úpravu zákona do této podoby: „Výchovné prostředky lze použít pouze v podobě a míře, která je přiměřená okolnostem, neohrožuje zdraví dítěte ani jeho rozvoj a nedotýká se lidské důstojnosti dítěte. Platí, že lidské důstojnosti dítěte se dotýká tělesné trestání, působení duševního strádání a jiná ponižující opatření.“ (Vaculík 2023). Z této změny jasně vyznívá, že je tělesný trest jako výchovný prostředek nevhodný a nepřipustný.

Zároveň cílem výše popsané legislativní úpravy není za porušení tohoto zákona rodiče trestat, nýbrž celkově pomoci ke změně hodnotové orientace společnosti směrem k zaměření se na principy pozitivního rodičovství a odmítání tělesných trestů ve výchově (Rýdl a Zitková 2023).

4 Křesťanství a jeho pohled na výchovu dětí

Na konci teoretické části se práce zaměřuje na problematiku výchovy dětí pohledem křesťanské víry, která hraje určitou roli v rodinách, jež jsou součástí výzkumu v druhé části práce.

4.1 Křesťanství a výchova

„Křesťanská rodina je specifickým vyjádřením a uskutečněním církevního společenství. Je společenstvím víry, naděje a lásky.“ (KKC 1995, s. 542).

V Katechismu katolické církve je popsán Boží plán stvoření muže a ženy, kteří jsou utvořeni jeden pro druhého. Člověk, který byl stvořen Bohem z lásky, je k ní také povolán. A to mimo jiné prostřednictvím vztahu muže a ženy, jejichž vzájemná láska je odrazem dokonalé lásky, kterou Bůh miluje člověka (KKC 1995).

Na začátku zrodu nové rodinné jednotky nejprve stojí muž a žena, kteří se rozhodnou pro společný život. Je důležité, aby se jejich vztah a vzájemná láska stala opěrným bodem a jistotou pro narození a výchovu jejich dětí. Vztah, který mají rodiče mezi sebou, je pro děti velmi zásadním vzorem a příkladem pro utváření jejich vlastních vztahů, proto by se v žádné rodině neměl zanedbávat a upozadovat (Ferrero 2014). Poté, co se partneři mohou s jistotou opřít o vzájemný vztah a rozhodnou se založit rodinu, nastává čas hledání vhodných cest výchovy jejich dětí.

Cílem křesťanské výchovy je postupné formování jedince, který bude svobodně toužit po následování Ježíše celým svým srdcem, tělem, myslí i duší (Pius IX. 1947).

Katechismus katolické církve uvádí, že všichni členové rodiny mají právo na stejnou míru důstojnosti. Zároveň má každý člen zodpovědnost plnit určité povinnosti. Jednou ze základních povinností dětí je úcta k vlastním rodičům, a také později odpovědnost vůči nim, když zestárnou a potřebují jejich pomoc a péči. K tomu by také měla výchova v křesťanské rodině děti vést (KKC 1995).

Povinností rodičů je zase respektovat své děti a utvářet pro ně domov, jehož součástí je *„něha, odpuštění, úcta, věrnost a nezištná služba.“* (KKC 1995, s. 546). Velmi důležitým úkolem rodiče je také osobní příklad života, a to nejen v jejich prožívání víry v Boha. Dále se v Katechismu píše, že je pro rodiče vhodné umět uznat vlastní chybu, přiznat si své slabosti a dokázat se dětem omluvit (KKC 1995).

Největším vzorem pro křesťanského vychovatele by měl být samotný Ježíš Kristus.

Ten, který bezpodmínečně miluje, milosrdně odpouští, rozdává pokoj a radost, neskrývá své emoce a chce pro všechny dobro (Pius IX. 1947).

Další důležitou složkou křesťanské výchovy v rodině je modlitba a slavení mší svatých. Bruno Ferrero ve své knize (2014) uvádí několik důležitých bodů, které mohou pomoci k prožívání mše svaté, jako důležité události, které dítě aspoň z části rozumí. Jako jeden z prvních postojů, které k tomuto mohou napomoci, a který je důležitý s dětmi budovat, uvádí **odpuštění**. Když se dítě v rodině nesetkává se základními frázemi jako je „odpouštím ti“ nebo „odpusť mi, prosím“ nemůže například pochopit počáteční modlitbu zpytování svědomí.

Dalším důležitým postojem při mši, které může mít dítě osvojené z rodiny, je **ztišení se a naslouchání**. Zároveň je vhodné si o tom, co zažili, po skončení každého obřadu s dětmi povídat, odpovídat na všechny jejich zvědavé otázky a příliš je nekárát za to, když v kostele vyrušují. Nakonec je velmi zásadní součástí nejen mše, ale i všedních dní života křesťana, **modlitba** (Ferrero 2014).

Společná modlitba v rodinném kruhu má velký význam pro soudržnost a vzájemné prohlubování vztahů mezi všemi členy rodiny. Ať už probíhá v kroužku u zapálené svíčky, nebo před spaním v posteli, je důležité při ní navodit atmosféru důvěrnosti a láskyplného přijetí. Modlitba prohlubuje vztah s Bohem i vztahy v rodině a může fungovat i jako reflexe či zhodnocení uplynulého dne. Také může pomáhat k uvědomění si vděčnosti za to, co máme, nebo k vyslovení obav a nejistot z toho, co nás čeká (Ferrero 2014). Dítě, které vyrůstá v křesťanském prostředí, se většinou s modlitbou setkává poprvé právě v rodině, proto je důležité tuto zásadní oblast nezanedbat (KKC 1995).

4.2 Výchova podle Dona Bosca

Výraznou osobností vychovatele 19. století, který stavěl výchovu na křesťanských principech, byl Giovanni Melchiorre Bosco. Italský kněz (pro kterého se používá výrazu Don), který zasvětil svůj život práci s chudými a ohroženými chlapci (Dřimal 2013).

Don Bosco v jedné z jeho mála publikací shrnuje své principy výchovy do preventivního systému, který funguje na bázi vysvětlování pravidel a dohlížení na jejich dodržování lidmi, kteří „jsou milujícími vychovateli, a kteří vychovávaným jedincům s láskou pomáhají a radí“ (Ferrero 2014, s. 10).

Preventivní výchova Dona Bosca je uplatňována na základě třech základních pilířů. Prvním z nich je **náboženství**. Podle něj je náboženství „pramenem skutečného štěstí.“ (Dřimal 2013, s. 26). Dalším pilířem, který je podle Dona Bosca s náboženstvím úzce spjat,

je **rozum**. Propojení náboženství a rozumu může pomoci k prožívání duchovního života s lehkostí a zároveň i s hlubokým smyslem. Rozumové poznávání skutečnosti by mělo vést k moudrému a zodpovědnému chování jedince. K tomuto opěrnému bodu výchovy patří i rozumnost požadavků, které vychovatel na jedince klade. Posledním a zásadním pilířem preventivního systému výchovy Dona Bosca je **dobrota** (Dřimal 2013). Tento bod se opírá o větu z údajného snu, který měl jako malý desetiletý chlapec.

„Zdalo se mi, že jsem před naším domem, kde se baví mnoho chlapců. Někteří se smáli, jiní si hráli a mnoho jich klelo. Když jsem zaslechl rouhání, šel jsem mezi ně a pokoušel jsem se je umlčet domlouvami i pěstmi. Najednou se přede mnou objevil nádherně oděný muž. Jeho tvář jsem nemohl posoudit, protože z ní vyzařoval zvláštní jas. Oslovil mě jménem a řekl: „*Tyto své přátele nezískáš bitím, ale vřidností a láskou.*“ (Bosco 2004, s. 15).

Sám italský kněz upozorňuje, že by vychovatelé neměli v dětech pěstovat strach, ale měli by s nimi budovat láskyplné vztahy. Dobrota je podle něj tím, co by mělo vyzařovat z celé osobnosti vychovatele, a to nejen slovy, ale i výrazem obličeje a očním kontaktem (Dřimal 2013).

Don Bosco se také staví proti jakýmkoli trestům, což je na dobu, ze které pochází, velmi nevšední postoj. Také požaduje po vychovatelích aby, když už budou muset někoho ze svých svěřenců napomínat, to dělali mírně, laskavě, a ne pod tlakem vlastních emocí. Až naprosto odmítavý postoj zaujímá tento vychovatel konkrétně k tělesným trestům, kterým se věnovala stěžejní část této práce. Sám Don Bosco míní, že fyzické tresty pouze provokují vychovávaného a ponižují vychovatele (Dřimal 2013).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1 Metodologie

Pro výzkum ve druhé části bakalářské práce byl zvolen přístup kvalitativní.

1.1 Kvalitativní přístup

Výzkumníci se v rámci tohoto přístupu zabývají především kvalitou zkušeností jedinců, kterých se týká zkoumaný fenomén. Data jsou převážně získávána v přirozeném prostředí participantů a v úvahu je brána subjektivnost jejich interpretace, jak ze strany výzkumníka, tak účastníka daného výzkumu (Pietkiewicz a Smith 2014).

Zásadními opěrnými body pro kvalitativní výzkum je jedinečnost a neopakovatelnost. Tím se liší i od přístupu kvantitativního. Na rozdíl od něho jde totiž skrze tento přístup zkoumat vybraný fenomén na základě rozdílných pohledů lidí, kteří jsou jedinečnými bytostmi s různými pohledy na svět, názory, postoje a zkušenosti. Nejde zde tedy o zobecnění, ale o interpretaci reálné zkušenosti participantů (Miovský 2006). A přesně o to se pokouší i tento výzkum.

Posledním zásadním bodem potřebným při aplikaci kvalitativní metodologie je reflexivita. Výzkumník musí brát v potaz své subjektivní názory a zkušenosti, které se nepochybně promítají do šetření, a dokázat je formou sebeanalýzy správně reflektovat (Tuffour 2017). Proto se jedna podkapitola praktické části bude zabývat i pozicí výzkumníka a sebereflexí.

Po volbě kvalitativního přístupu je důležité si vybrat vhodný výzkumný dizajn neboli určitý již existující rámec pro zpracování získaných dat (Pietkiewicz a Smith 2014).

V tomto případě jsem zvolila metodu interpretativní fenomenologické analýzy (IPA), jejíž výběr v další podkapitole zdůvodním.

1.2 Metoda IPA

Hlavním cílem výzkumníka, který si zvolil metodu IPA, by mělo být zkoumání toho, jaký smysl přiřkládají, či jaký subjektivní postoj zaujímají participanti výzkumu k danému fenoménu (Pietkiewicz a Smith 2014). Protože to není zcela běžně používaná metoda v bakalářských pracích, dále pro lepší porozumění popisují, z čeho vychází.

Interpretativní fenomenologická analýza se opírá o 3 teoretické disciplíny, kterými jsou fenomenologie, hermeneutika a idiografický přístup (Řiháček, Čermák, Hytych 2013).

Fenomenologie se v této analýze projevuje skrze zkoumání neopakovatelné zkušenosti

participanta a jeho jedinečného prožívání v konkrétním čase a za konkrétních podmínek.

Na rozdíl od čistě fenomenologického přístupu vnímáme v metodě IPA i zásadní místo pro postoje a zkušenosti výzkumníka, který je interpretátorem žité zkušenosti účastníka výzkumu. Tyto skutečnosti nemusejí mít v tomto přístupu rušící charakter, ale naopak mohou být žádoucími prostředky pro formulaci a porozumění dané situaci (Řiháček, Čermák, Hytych 2013).

Hermeneutický základ v interpretativní fenomenologické analýze vidíme ve způsobu interpretace zkoumaného jevu a v hledání jeho významu. Výzkumník by měl být schopen takzvaně číst mezi řádky a hledat hlubší význam skutečností vyplývajících z dat, které má k dispozici (Tuffour 2017).

Posledním opěrným bodem výše popsané metody je **idiografický přístup**. Díky němuž dostává výzkumník prostor zabývat se nejprve každému jednotlivému případu a porozumění jeho zkušenosti zvlášť, a až poté přistupuje k obecné analýze (Tuffour 2017).

IPA dává výzkumníkovi prostor pro větší kreativitu a svobodu v realizaci výzkumného procesu. Měla by být vhodnou metodou pro popis a interpretaci individuální zkušenosti jednotlivce a jeho pohledu a postoje k ní (Řiháček, Čermák, Hytych 2013).

I proto jsem si vybrala tuto metodu, abych lépe porozuměla zkušenostem participantů a cítila se svobodně v celém procesu zkoumání jejich zkušeností.

Na dalších stránkách se přesuneme již ke konkrétnímu výzkumu, který by měl vycházet z výše popsaného teoretického rámce, a který jsem se v rámci této bakalářské práce pokusila následovně zpracovat.

2 Cíl, výzkumné otázky a etika výzkumu

2.1 Cíl výzkumu

Po výběru tématu bakalářské práce se stanovil cíl její praktické části, kterým je **průzkum názorů a postojů, jež zauímají rodiče křesťanského vyznání k tělesnému trestání svých dětí mladšího školního věku.**

Po vymezení cíle se začala konstruovat základní výzkumná otázka a otázky dílčí.

2.2 Výzkumné otázky

Ve vybraném přístupu (IPA) by se měla základní výzkumná otázka ptát na to, jakým způsobem participant nahlíží na zkoumaný fenomén a jaký smysl přisuzuje zkušenosti s ním. (Smith a Osborn 2003 in Řiháček, Čermák, Hytych 2013).

Hlavní otázku výzkumu jsem formulovala následovně:

- **Jaký pohled a postoj zauímá rodič křesťanského vyznání k fyzickému trestání svých dětí v mladším školním věku?**

Dílčí otázky zní:

- Kdy, za jakých okolností, se rodič nejčastěji uchýlí k použití tělesného trestu na svém dítěti?
- Jakou souvislost vnímá rodič mezi tělesným trestem a vlastními emocemi?
- Jak ovlivňuje křesťanská víra výchovu a život v rodině?

2.3 Etika výzkumu

Na úplném počátku výzkumného procesu jsem se seznámila s etickými pravidly výzkumu, které mají za úkol chránit všechny účastníky. Jako první přišel na řadu souhlas s účastí na výzkumu, který všichni participant nejprve udělili psanou formou skrze emailovou korespondenci (viz. příloha 1), a poté znovu slovně na začátku při nahrávání rozhovorů.

Dalším důležitým prvkem byla ochrana soukromí a osobních údajů (Miovský 2006). Z tohoto důvodu jsem provedla důslednou revizi přepsaného rozhovoru a eliminovala jsem všechny osobní, demografické či jiné citlivé údaje o participantovi. Všechny rozhovory byly realizovány anonymně a účastníci byli o této ochraně ujištěni.

3 Výzkumný soubor

Ve výzkumech zpracovávaných prostřednictvím metody IPA jsou běžné menší výzkumné soubory zahrnující méně participantů, tak aby se výzkumník byl schopen zaměřit detailně na jednotlivé případy.

3.1 Výběr participantů

Účastníci jsou vybíráni záměrně, podle jejich zkušeností s daným zkoumaným fenoménem či podle jiných parametrů potřebných ke konkrétnímu výzkumu (Pietkiewicz a Smith 2014). Proto jsem i já pečlivě vybírala jednotlivé participanty.

Můj výzkumný soubor se skládá ze 4 účastníků, kteří splňují následující parametry:

- Jsou rodiči dětí mladšího školního věku
- Jsou praktikujícími věřícími
- Byli ochotni se mnou realizovat výzkumný rozhovor

Tito čtyři participanté jsou poskládáni ze dvou manželských párů, které mají v době realizace výzkumu dvě až tři děti mladšího školního věku (6-11 let). Jde o rodiny úplné s více dětmi, tudíž i s bohatými zkušenostmi s jejich výchovou. Přehled uvádím v následující tabulce:

participant	věk	děti	zaměstnání	víra
Muž 1	37	5 (věk 10,8,6,5,2)	učitel na VŠ	katolická
Žena 1	38	5 (věk 10,8,6,5,2)	rodičovská dovolená	katolická
Muž 2	31	3 (věk 10,8,3)	bezpečnostní manažer v bance	katolická
Žena 2	30	3 (věk 10,8,3)	zdravotní sestra	katolická

Všichni oslovení participanté souhlasili s účastí ve výzkumu, proto jsem již nemusela hledat a oslovovat nikoho dalšího.

3.2 Pozice výzkumníka a sebereflexe

Abych mohla ve výzkumu interpretovat především zkušenosti participantů a jejich postoje ke zvolené problematice, měla bych nejprve reflektovat můj osobní vztah a pohled na dané téma. A to prostřednictvím uvědomění si vlastní motivace ke zpracování této problematiky

a reflexe osobních zkušeností a postojů k tématu (Řiháček, Čermák, Hytych 2013).

Téma jsem si vybrala na základě vlastního zájmu o problematiku výchovy dětí. Motivací k tomu byla nepochybně i má osobní zkušenost dětství a dospívání ve vícečetné rodině, kde nám rodiče byli (a jsou) dobrými vzory uplatňujícími převážně respektující přístup ve výchově.

Můj osobní postoj k tělesným trestům byl od začátku spíše negativní a sama za sebe takové prostředky ve výchově odmítám. Je mi však jasné, i díky hlubšímu studiu problematiky tělesných trestů, že v tom hraje roli velké množství faktorů, které skutečnost používání tělesných trestů ovlivňují a nechci soudit nikoho, kdo se k těmto prostředkům výchovy výjimečně uchýlí.

Byť jsem teprve studentkou vysoké školy a vlastní děti nemám, zkušenosti s výchovou a péčí o ně jsem již nějaké získala. Zcela určující pro mě nepochybně bylo narození mladšího sourozence v období mého dospívání a každodenní pozorování jeho vývoje i přístupu rodičů k němu. Už od mého studia na střední škole jsem hlídala v různých rodinách malé děti a bavilo mě pozorovat, jak k nim rodiče přistupují a jak to u nich funguje. Díky studiu na střední pedagogické škole jsem měla možnost několikrát nahlédnout i do procesu předškolní výchovy a vidět přístupy učitelek mateřských škol ke svěřeným dětem. Od nástupu na Univerzitu jsem sama začala vést zájmové kroužky pro děti a hledala si své vlastní vhodné pedagogické i výchovné postupy a metody.

Má další motivace je nepochybně zakotvena i v touze mít v budoucnu vlastní děti a být jim tím nejlepším rodičem, jakým budu schopna být.

Zároveň jsem do tématu zařadila i faktor křesťanské víry, která je pro mě již od dětství velmi určující. Rodiče nás vždy vychovávali v určité svobodě, a nenásilně s určitou pokorou nám nabízeli cestu víry v Boha, na kterou jsme se všichni rozhodli vyjít. Předávání víry a křesťanská výchova se mi zdá však jako nelehký úkol, proto jsem se rozhodla toto téma se svými participanty též otevřít a zjistit, co je pro ně a jejich děti v této problematice stěžejní.

Protože jsem se od raného věku setkávala s lidmi, kteří byli součástí Salesiánské komunity, zařadila jsem do teoretické části věnující se křesťanské výchově i principy výchovy Dona Bosca, se kterými osobně velmi souzním. Zároveň jeden manželský pár v mém výzkumu spolupracuje s touto komunitou a snaží se tyto principy také uplatňovat ve své výchově a přístupu k dětem.

4 Realizace výzkumu a sběr dat

Pro sběr dat ve výzkumu jsem zvolila metodu **polostrukturovaného rozhovoru**. Ten byl realizován s každým participantem zvlášť v domácím prostředí a přátelské atmosféře.

Polostrukturovaný rozhovor dal mně i participantům větší volnost a svobodu pro vyjádření vlastních myšlenek a názorů. Díky této metodě jsem měla možnost pokládat doplňující otázky či se konkrétně zeptat na to, jak účastník rozhovoru danou věc myslí.

4.1 Otázky výzkumného rozhovoru

Rozhovor byl strukturován do třech větších částí. V první části jsem pokládala otázky týkající se základních informací o participantovi, v druhé části jsme se dotkli hlavního tématu výchovy v rodině a tělesných trestů a v poslední část se věnovala tomu, jak v rodině žijí víru v Boha.

Dále přikládám ukázkou otázek v realizovaných rozhovorech s participanty.

a) Úvodní otázky

1. Jak se ti daří a jak se teď cítíš?
2. Můžeš mi popsat jaký byl tvůj dnešní den?

b) Otázky mapující základní informace o participantovi:

1. Kolik ti je let a odkud jsi?
2. Kde teď aktuálně pracuješ, kde jsi zaměstnaný?
3. Mohl bys mi říct něco o své původní rodině? (kolik máš sourozenců, odkud pocházíte)
4. Kolik máte dětí a jak jsou staré?
5. Kolik vašich dětí tedy chodí už do školy?
6. Můžeš mi o každém z nich něco málo říct?
7. Do jakých chodí kroužků, co navštěvují za instituce?
8. Než jste měli svatbu, kolik jsi plánoval/a mít dětí?

c) Otázky týkající se hlavního tématu rozhovoru:

1. Jak sis představoval/a výchovu svých dětí před tím, než jsi je měl/a?
2. Bavit/a ses o té představě se svým partnerem/ partnerkou?
3. Četl/a jsi někdy nějakou knihu o výchově?
4. Jaké výchovné prostředky nejvíce používáš ve výchově svých dětí?
5. Co ti přijde jako nejmíň účinné?
6. Jak své děti motivuješ?
7. Změnila se nějak vaše výchova s nástupem povinné školní docházky?
8. Máte doma nějak konkrétně nastavená pravidla/ hranice?
9. Co většinou udělaš, když dítě tuto předem danou hranici překročí?
10. Jak vnímáš trest jako výchovný prostředek?

11. Používáš nějakou formu trestu?
12. Změnil se nějak tvůj postoj a pohled na tělesné trestání dětí v době před tím, než ses stal/a rodičem a potom?
13. Používáš někdy tělesné tresty, nebo jsi je někdy v minulosti použil/a?
14. Zkus mi popsat poslední situaci, kdy se to stalo, kdy si tělesný trest použil/a.
15. Co se v tobě odehrávalo, co a jak ses cítil/a?
16. Co se dělo potom, když si své dítě potrestal/a?
17. Vzpomínáš si na nějaké tresty/napominání ve výchově svých rodičů?
18. Vybaví se Ti nějaký konkrétní příklad? Můžeš mi ho zkusit převyprávět?

d) Otázky týkající se křesťanské víry:

1. Jakým způsobem žiješ svou křesťanskou víru v běžném životě?
2. Jak se promítá křesťanská víra do výchovy tvých dětí?
3. Jak se může lišit vaše výchova od výchovy v nekřesťanské rodině?
4. Vidiš nějaké výhody/benefity ve vaší křesťanské víře související s výchovou vašich dětí?
5. A vnímáš i nějaké nevýhody?

e) Závěrečné otázky

1. Na co se teď nejvíc těšíš?
2. Kdybys měl/a zítra možnost strávit celý den jen podle svých představ, co bys dělal/a?

4.2 Sběr dat

Po výběru participantů byly realizovány výzkumné rozhovory. Před prvním setkáním se ženou 1 jsem si připravila základní strukturu průběhu rozhovoru a nastínila otázky (viz. předchozí podkapitola).

Také jsem se seznámila s důležitými body, na které je v průběhu procesu realizace rozhovorů důležité pamatovat. Jde především o schopnost aktivního naslouchání, adekvátního reagování na neočekávané odpovědi participanta, navázání důvěrného vztahu a navození laskavé atmosféry (Pietkiewicz a Smith 2014).

V tomto duchu jsem uskutečnila postupně všechny čtyři rozhovory s participanty. Každé setkání trvalo 60-120 minut. Nejprve jsme si s účastníkem neformálně povídali, a pak jsme přešli na základní informace o výzkumu. Poté jsem se zeptala na souhlas s nahráváním celého rozhovoru a ujistila o anonymitě a ochraně osobních údajů. Následoval proces samotného pokládání a odpovídání na připravené i doplňující otázky.

Dalším krokem po absolvování všech rozhovorů byl přepis. Každou nahrávku jsem několikrát po sobě poslouchala a doslovně přepisovala do psané formy.

4.3 Časová organizace výzkumu

Výběr participantů a následující sběr dat probíhal od října do prosince roku 2023. Každý participant byl nejprve osobně osloven prostřednictvím e-mailové či SMS zprávy, a po souhlasu jsme se domlouvali na termínu osobního setkání a realizaci rozhovoru. Během prosince 2023 a ledna 2024 jsem doslovně přepisovala nahrané rozhovory do psané formy pomocí programu Microsoft Word z kancelářského balíčku Microsoft 365. V únoru a březnu 2024 jsem získaná data analyzovala, snažila se co nejlépe porozumět podstatě textu a zahájila fázi kódování a hledání souvislostí napříč tématy i případy jednotlivých participantů. Tento proces bude podrobně popsán v následující kapitole.

Ve druhé půlce března 2024 jsem dokončila zpracování dat a vyvodila závěry.

5 Postup zpracování a analýza dat

Když jsem měla shromážděna všechna data, zahájila jsme jejich zpracování.

5.1 Fáze zpracování získaných dat jednotlivých případů

Prvním krokem bylo **opakované čtení** přepsaných rozhovorů a důkladné porozumění textu.

Je vhodné si rozhovory znovu poslechnout i v jejich zvukové formě, aby se výzkumník co nejvíce ponořil do získaných dat, vybavil si atmosféru setkání a zaměřil se na obsah, styl používání jazyka, emocionální reakce a význam toho, co participant říkal (Pietkiewicz a Smith 2014). Cílem tohoto prvního kroku analýzy je zaměřit pozornost zcela na participantův příběh a zkusit se „*podívat na svět jeho očima*.“ (Řiháček, Čermák, Hytych 2013, s. 17).

A přesně o to jsem se ve výzkumu snažila. Opakovanými poslechy a přemýšlením o jednotlivých participantech, jejich osobních zkušenostech a prostřednictvím vcítění se do jejich životních situací, jsem se snažila co nejlépe porozumět jejich výpovědím.

V průběhu opakovaného čtení jsem si začala vytvářet poznámky související s neverbálními projevy respondentů a komentáři, které by mohly být důležité pro interpretaci významu rozhovorů.

Druhou fází zpracování získaných dat bylo **vytváření témat-kategorií**, do kterých jsem selektovala jednotlivé výpovědi rozhovorů. Tento proces se realizoval pomocí počítačového softwaru NVivo, vytvořený společností Lumivero, který slouží pro analýzu kvalitativních dat.

Nejprve jsem znovu důkladně pročítala první rozhovor a vytvářela vhodné kódy-témata související s obsahem textu a jeho významem. V dalších prepisech jsem již pracovala s předem vytvořenými kódy z předchozího rozhovoru a zároveň jsem doplňovala další, nově vzniklá témata, která se dříve neobjevila. Po úspěšné realizaci kódovacího procesu jsem se znovu vracela ke všem rozhovorům a snažila se co nejcitlivěji zachytit a zachovat význam původních výpovědí participantů prostřednictvím doplňování dalších důležitých podtémat, které mohly v první fázi kódování uniknout mé pozornosti.

Poslední fází zkoumání jednotlivých případů bylo **hledání spojitostí mezi vzniklými kódy**. Proto jsem je také podrobila analýze a vytvořila tzv. nadtémata, která slučovala související kategorie vyskytující se v textu.

Z těchto nadtémat jsem pro každý případ zvlášť vytvořila myšlenkovou mapu (viz.

přílohy 1,3,5,7). V tomto procesu je důležité brát v potaz jak nadřazenost či polaritu některých objevujících se témat, tak i početnost výskytu vytvořené kategorie (Řiháček, Čermák, Hytych 2013). Pro zachycení četnosti vyskytujících se témat v jednotlivých rozhovorech jsem pomocí programu NVivo vytvořila grafy, které tuto skutečnost názorně představují. (viz. příloha 2,4,6,8).

5.2 Analýza souvislostí všech získaných dat napříč případy

Posledním krokem analýzy získaných dat bylo hledání souvislostí mezi vybranými čtyřmi případy. Položila jsme si tedy otázku „*Jaká je mezi zkušenostmi našich participantů souvislost?*“ (Kostínková a Čermák in Řiháček, Čermák, Hytych 2013, s. 21).

Tuto propojenost jsem hledala prostřednictvím společných témat, které vystupovaly do popředí skrze analýzu jednotlivých případů. I zde jsem si sepsala hlavní kategorie a vytvořila myšlenkovou mapu propojující všechny případy (viz. příloha 9).

6 Interpretace výsledků výzkumu

Posledním zásadním krokem zpracování dat prostřednictvím metody IPA je **interpretace**. Ta by se měla vždy odrážet od původních výpovědí participantů výzkumu a jejich reálných zkušeností díky zachování přímé řeči. Zároveň však přiznáváme, že je vždy značně ovlivněna životní zkušeností, postoji a hodnotami samotného výzkumníka (Řiháček, Čermák, Hytych 2013).

Má interpretace bude rozdělena na dvě části. Nejprve se zaměřím na jednotlivé participanty výzkumu a jejich zkušenosti, a poté se pokusím propojit souvislosti napříč případy a interpretovat hlavní témata vyplývající ze získaných dat.

6.1 Zkušenosti jednotlivých participantů

a) Muž 1 (myšlenková mapa, viz. příloha 2)

Prvním účastníkem výzkumu je muž ve věku 35 let, který se svou manželkou vychovává pět dětí. Z toho tři z nich již zahájily povinnou školní docházku. Pracuje na plný úvazek jako vysokoškolský pedagog a pochází z křesťanské rodiny salesiánských spolupracovníků.

Z grafu (viz. příloha 3) vyplývá, že jsme se v rozhovoru nejvíce zabývali hlavním tématem naší bakalářské práce, kterým jsou **tělesné tresty**.

Participant zastává názor, že tělesný trest může být „*užitečnej nástroj, ktorej je velmi efektivní a velmi potrebnej, obzvlášť u těch menších dětí, u těch starších ne.*“ Mladší děti podle něj ještě nejsou schopné racionální argumentace, a proto mu připadá nejrychlejší řešení situace plácnutí. „*Nesmí to však překročit tu mez, kde by se to trestané dítě cítilo tím zraňované.*“

Děti ve školním věku je podle participanta lepší fyzicky netrestat. „*Maximálně v nějakých vyhrocených případech, ale u těch větších dětí asi vůbec ne.*“

Dalším větším tématem, objevujícím se v rozhovoru, jsou **emoce**. Participant zmiňoval, že v afektu nejčastěji tělesně trestá nejmladší dítě, které se často dožaduje pozornosti. „*On je třeba tak otravnej, že ho prostě popadnu a dám mu přes plínu hodně krát a hodně. Ono ho to asi moc nebolí, ale jak cejtí ten afekt, tak brečí. A mě to v tu chvíli uleví teda, protože se jako vybiju. No, a pak je to dobrý zase.*“

U nejmladšího tak přiznává, že emoce často nedokáže ovládnout, u starších to má však většinou pod kontrolou. Sám si pak uvědomí, že situaci úplně nezvládl, ale zbytečně se tím netrápí.

Podle participanta jsou dalšími faktory, ovlivňujícími jeho emoční reakce, únava z práce a časový tlak. „*Když mě tlačí čas, nebo máme někde na čas být, tak potom asi pod těma emocema jednám víc.*“

Dalším stěžejním bodem v rozhovoru bylo téma **komunikace s dětmi**. „*Čím jsou děti starší, tím se s nima musí víc diskutovat.*“ Participant se podle jeho výpovědi snaží dětem všechno vysvětlovat a otevřeně s nimi komunikovat. Zároveň uvádí, že je schopen přiznat vlastní chybu a omluvit se. „*Dávám si pozor na to, že když vím, že jsem něco udělal blbě, tak se jim za to omluvím.*“

Posledním tématem, které je pro tuto práci stěžejní, ale které v tomto rozhovoru do popředí tolik nevystupovalo (nejméně v porovnání všech čtyř případů) je **víra**. Participant na otázku, týkající se výhod křesťanské výchovy odpověděl takto: „*No, já to asi neumím posoudit, protože já jsem byl takhle taky vychovávaný, takže já v tom vidím spíš benefity. Ale není to objektivní hodnocení.*“ A rodinné aktivity, související s jejich vírou v Boha shrnuje slovy: „*děti choděj na náboženství, modlíme se večer, děláme křesťanský tábory, mají křesťanský kamarády a jezdí s křesťanama na výlety...*“.

Hlavní momenty rozhovoru vnímám v níže uvedených tématech a podkategoriích:

- **Fyzické tresty**

- Efektivní u mladších dětí
- Nejrychlejší řešení
- Nepřekročit hranici zraňování

Děti mladšího školního věku:

- Lepší fyzicky netrestat vůbec
- Vysvětlování a diskuze

- **Emoce**

- Afekt, naštvání
- Vybití se- úleva
- Časová tíseň, stres
- Únava z práce

- **Komunikace**

- Vysvětlování
- Otevřeně a upřímně
- Omluva- vědomí vlastní chyby

- **Víra**
 - Osobně vidí benefity
 - Výhoda kolektivu křesťanů

b) Žena 1 (myšlenková mapa, viz. příloha 4)

Druhým účastníkem výzkumu je 38letá žena, manželka participanta muže 1, se kterým vychovává 5 dětí. Již 10 let se věnuje jejich výchově na plný úvazek. Pochází z početné, a jak sama uvádí, tradiční katolické rodiny a je nejstarší z pěti dcer.

V tomto rozhovoru jsme se, stejně jako u předchozího případu, nejvíce zabývali tématem **fyzických trestů** ve výchově (graf, viz. příloha 5). Dle výpovědi participantky platí i u tohoto prostředku výchovy velmi individuální přístup. *„Někdo tu potřebu má větší, někdo menší, někde by to byl třeba problém. Prostě každý dítě to má jinak, na každý to platí nějak jinak.“* Z rozhovoru bylo znát, že jako maminka velmi dobře zná individuality svých dětí a dokáže na to reagovat. *„S někým si sednu, že mám pocit, že to potřebuje víc vysvětlit a na některý se vrhu a dostane jednu, aby to rychleji pochopil.“* Zároveň participantka také pokládá tento druh trestu za *„nejsnadnější a krajní řešení.“*

Dále zmiňuje, že tělesně trestá nejčastěji pouze dvě své děti z pěti. Ptala jsem se, čím to asi může být. *„Já si myslím, že prostřední syn je totálně jinej než já a nejsme schopni se sejít v nějaké komunikaci, a nejmladší dcera je zase hodně podobná se mnou, takže se to zase tříská. Takže ty dva jsou pro mě nejsložitější na nějakou komunikaci.“*

Další faktory, které mají vliv na použití fyzických trestů ve výchově je podle participantky například únava, nedostatek času nebo stres: *„často není čas si s nima zrovna v tu chvíli, kdy to řešíme, sednout a popovídat, protože zpravidla někam odcházíme, nebo jsem ve stresu, protože musíme něco stihnout.“*

Druhým nejvíce probíraným tématem byla **víra**. Participantka žena 1 především zmiňovala rodinné nepsané pravidlo, že všechny věci týkající se jejich víry, jako je chození do kostela nebo výuka náboženství, mají přednost před vším ostatním (například před jinými kroužky či fotbalovými zápasy aj.). *„Zatím s tím nikdo nemá problém, oni tam choděj rádi, protože tam mají ty kamarády.“*

Dále v rozhovoru uvádí, že víra jejich rodinu určitě nějakým způsobem propojuje, jak srze večerní rituál společné modlitby, tak skrze akce s farností a společné zážitky s lidmi stejného vyznání.

Významným tématem, které vystoupilo v tomto rozhovoru do popředí, je **původní**

rodina. Participantka o ní mluví citlivě a poznamenává, že: „*rodiče se s naší výchovou porvali dobře, asi nemám, co bych jim vytkla.*“ Sama však dodává, že některé věci dělá úmyslně jinak. Například si s dětmi chce víc povídat a říkat věci na rovinu, tak jak jsou. „*Naši nám třeba víc, ne asi úplně lhali, ale upravovali si ty pravdy. Nebo nám jen odsekli, protože se do některých témat nechtěli pouštět.*“

Participantka žena 1 také zmiňuje, že rodiče na ně neměli moc času kvůli práci, která je naplňovala, zvláště otec, který často pracoval do pozdních hodin. S tím souviselo i častější „ujždění nervů“ ze strany matky, která pak používala při výchově i tělesný trest. „*Čas od času ji ujely nervy a vlastně to jako chápu a nikdy jsem z toho neměla nějaký větší újmy. A vlastně se divím, že nás nebila víc, my jsme byly docela děsný*“, shrnuje žena situaci s lehkým úsměvem.

V neposlední řadě jsme se několikrát v rozhovoru dotkly tématu **emocí ve výchově.** Participantka nejvíce zmiňuje únavu, která často ovlivňuje její emoční reakce na prožívané situace. „*Záleží na tom, jak moc jsem unavená já, jestli mám nadhled nebo ne.*“, „*Ale když jsem unavená, tak vím, že mám daleko menší trpělivost a že vylitnu rychleji, protože mě prostě třeští hlava.*“

Dále mluví o situacích, kdy cítí vztek a použije tělesný trest. „*Tak u syna jsem zpravidla naštvaná, ten dostane většinou, když jsem jako něčím úplně vytočená do běla. A u dcery mě hrozně vytáčí, když mi říká: „mámo musíš“ a ještě si u toho dupne*“.

K tématu o emocích participantka dodává, že bývaly doby, kdy jí bylo líto, že používala tělesný trest častěji. „*Ale když je to občas, a vlastně vím, že máme pak zase jako chvíle, kdy si fakt jenom spolu sedneme a povídáme, tak vlastně mám pocit, že je to nějak vyvážený, že z toho nemám takové výčitky.*“

Posledním velkým tématem, kterým jsme se v rozhovoru zabývaly byla **komunikace.** Sama říká, že s dětmi otevřeně komunikuje i o svých vlastních emocích. „*Řeknu jí to nahlas, teď mě jako fakt štvěš.*“

Povídání si individuálně s každým dítětem považuje za zásadní v jejich výchově, přiznává však, že na to není moc času. „*Já si s nima asi nejvíc povídám, mám pocit. Ono na to není moc času, individuálně si povídat s každým, ale je fakt, že někdy se mi třeba něco zdá, a pak, když si s tím dítětem povídám, tak zjistím, že to vnímá jinak.*“

Participantka je toho názoru, že díky komunikaci ve výchově předcházejí různým problémům.

Důležité kategorie a témata v rozhovoru shrnujeme do následujících bodů:

- **Fyzické tresty**
 - Individuální přístup
 - Problémy v běžné komunikaci
 - Únava
 - Časová tíseň a stres
- **Víra**
 - Priorita
 - Společná modlitba
 - Propojení rodiny
 - Křesťanské společenství
- **Původní rodina**
 - Zasloužené tresty
 - Nedostatek času na děti
- **Emoce**
 - Únava a vyčerpání
 - Vztek
 - lítost
- **Komunikace**
 - Individuálně
 - Nedostatek času
 - Předcházení problémů

c) Muž 2 (myšlenková mapa, viz. příloha 6)

Třetím participantem v našem výzkumu je muž ve věku 31 let, který se svou ženou vychovává tři děti. Dvě z nich již chodí do školy. Je zaměstnaný na plný úvazek v bance a práce ho baví. Pochází z velké katolické rodiny, je druhý nejstarší z pěti sourozenců.

V rozhovoru jsme se nejvíce zabývali tématem **víry** (graf, viz. příloha 7). Participant na otázku týkající se života víry v jejich současné rodině odpovídá: „*Když vidím jiný rodiny, tak si myslím, že víru vůbec nežijeme. Prostě chtě nechtě to tak je. Ale snažíme se ji žít tak, abychom děti neodradili*“. Posuzuje tak ve srovnání s ostatními rodinami ve svém okolí. Také zmiňuje, že se večer společně modlí a chodí každou neděli do kostela.

Opěrným bodem jejich výchovy k víře v Boha je svoboda. „*Opravdu jim jako chceme nechat tu svobodu, nechceme je do ničeho nutit, byť třeba je do kostela jako nutíme, ale není*

to tak, jako extrémně, takový to, že tě tam dotáhnou za každou cenu.“ V tom, že jejich děti chtějí chodit do kostela, hrají dle participanta největší roli kamarádi. „Na rozdíl ode mě, když jsem byl malej, tam v kostele mají ty kamarády. Je tam prostě farní rodina, která tě udrží, takže tam chodí rádi. I když se jim v neděli ráno nechce, tak na ty kámoše se fakt těšej, to jako funguje.“

Porovnává to právě se situací jeho výchovy a prožívání víry v původní rodině. *„Žili jsme v malé vesničce, do kostela chodil pan farář, tři babičky a naše rodina a člověk to neměl možnost s někým jako prožívat. V uvozovkách ani nevěděl, že se to dá nějak prožívat.“* I proto dále v rozhovoru uvádí, že kdyby nezačal jako mladý jezdit na diecézní centrum mládeže, možná by na víru i zanevřel.

Dále jsme se zabývali stěžejním tématem našeho výzkumu, **tělesnými tresty**. Participant muž 2 je toho názoru, že je na tento prostředek výchovy potřeba nahlížet velmi individuálně, a vždy si klást otázku, zda má trest šanci pomoci. *„V některým věku, si myslím, že to může fungovat. Když dítě ještě neumí mluvit, tak mu to nemá smysl úplně říkat, když mi nerozumí, takže když ho plácnu na zadek, tak ví, že se stalo něco špatného. A ví, že když dostane pohlázení, tak je to v pohodě.“*

V návaznosti na tento pohled zmiňuje: *„u starších dětí to samozřejmě nemá ten účinek toho, hele tímto způsobem chci říct, že děláš něco špatně.“* Tím pádem tělesné tresty u dětí mladšího školního věku pokládá za neúčinné a nefunkční. *„Používat to plošně, tak to nefunguje. Musíš přemýšlet, k čemu ti to pomůže, a jestli to teda vůbec pomůže. Jestli tím nezpůsobíš spíš škodu.“*

Zároveň participant zmiňuje, že tělesné tresty jsou impulzivní věc. *„Když tě to dítě jako fakt vytočí, tak bych řekl, že to je často až jako podvědomí, že prostě plácneš.“* Dále mluví o tom, jak si trestající při fyzickém pohybu („úderu“) nějakým způsobem uleví a trochu se uvolní. Přiznává tak, že v situaci, kdy mu „ulítne ruka“ se sám cítí uvolněněji, ale situace se tím lépe nevyřeší.

Další velkou kategorií, do které jsme zařadili výpovědi participanta muže 2 je **komunikace**. Zmiňuje důležitost otevřenosti a upřímnosti k dětem a povídání si o věcech „na rovinu.“ Zvláště důležité to vnímá u těch starších dětí ve školním věku: *„Myslím si, že těmhle dětem už je to potřeba fakt vysvětlovat, bavit se o tom, mít větší trpělivost, protože to člověk musí často opakovat, opakovat a opakovat. Ale myslím si, že nic jinýho asi jako nefunguje“.*

Dále se o komunikaci s dětmi zmiňuje i v souvislosti s tělesnými tresty. *„To si myslím, že je věc, kterou oproti rodičům vlastně děláme, že když už teda to dítě potrestáme, tak vysvětlujeme, za co to je a proč jsme to udělali.“*

Dále participant v rozhovoru otevřel téma omluvy. Sám zmiňuje, že netušil, jak je těžké se svým dítětem za něco omluvit, ale že se to člověk časem naučí. „Už nemám problém prostě přijít a říct: „promiň, nechtěl jsem to ventilovat takhle“, a nějak to s nimi rozebrat. Myslím si, že je strašně důležitý to s těma dětma rozebírat, protože oni si na to udělají nějaký obrázek a ty nevíš jakej.“

V neposlední řadě jsme se v rozhovoru zabývali **výchovou v původní rodině**, kterou participant hodnotí jako striktnější. „Některé věci ze své rodiny jsem měl nastavené tak, že bych je chtěl dělat jinak. Třeba jsem vnímal, že mi v některých věcech chyběla větší podpora ze strany rodičů... tak tu jsem chtěl dát asi svým dětem víc.“

Z výše popsaného textu jsem sestavila důležitá témata a podkategorie, které jsme vnímala jako stěžejní pro tento rozhovor:

- **Víra**
 - Srovnávání se
 - Společná modlitba a mše svaté
 - Svoboda
 - Kamarádi a společenství
- **Fyzické tresty**
 - Individuální přístup
 - Přemýšlet nad účinností
 - Neúčinné a nefunkční u starších dětí
 - Podvědomá reakce
 - Uvolnění frustrace
- **Komunikace s dětmi**
 - Otevřenost a upřímnost
 - „na rovinu“
 - Trpělivost
 - Diskuze a vysvětlování
 - omluva
- **Původní rodina**
 - Striktnější výchova
 - Potřeba větší podpory

d) Žena 2 (myšlenková mapa, viz. příloha 8)

Posledním účastníkem výzkumu je žena ve věku 30 let, manželka participanta muže 2, se kterým vychovává 3 děti. Zároveň u toho pracuje na částečný úvazek jako zdravotní sestra. Pochází také z větší katolické rodiny, kde vyrůstala se 4 dalšími sourozenci.

V našem rozhovoru jsme se dle grafu (viz. příloha 9) zabývali nejvíce hlavním tématem celé práce, tedy problematikou **tělesných trestů ve výchově**. Participantka zmiňuje, že se jí postoj k používání tohoto výchovného prostředku s přibývajícimi zkušenostmi a dalšími dětmi částečně měnil. *„Dřív jsem si myslela, že to k výchově patří. Že děti v nějakém věku nechápou, že nesmějí vyltnout jen tak do silnice. Ale teď to mám spíš tak, že když já nechci, aby mě děti bily, tak je přece nemůžu stejným způsobem trestat.“* Sama však přiznává, že se ne vždy udrží a dítě stejně plácne. Dále také vzpomíná, že první dvě děti trestala častěji a nevnímala to jako větší problém. *„Teď, pod vlivem různých informací, sociálních médií a toho, jak se o tom mluví, tak mám pocit, že už je nebouchám tolik.“*

Konkrétně k tělesným trestům u dětí mladšího školního věku dodává, že jsou podle ní neúčinné. *„U těch starších dětí si myslím, že už to jako smysl nemá, když už prostě uměj mluvit a chápou smysl nějakých dohod.“* Doplnuje to však informací, že se k nim i tak, pod vlivem vlastních emocí, někdy uchýlí. *„Vím, že je to ve chvílích, kdy mě děti vytočej, kdy vybuchnu a už je to prostě vždycky ta poslední kapka.“*

Další stěžejní kategorií v rozhovoru bylo téma **víry**. Participanta popsala svůj pohled na propojení víry a výchovy dětí prostřednictvím citace z Bible. *„Vnímám i ten svůj posun z toho pohledu, jak je popsán ve Starém Zákoně, běda otci, který šetří svou hůl, nebo nějak tam, k tomu, co říká Ježíš, milujte se navzájem, tak jak jsem já miloval vás. Že to křesťanství teď vnímám víc skrze tu lásku, než jsem to vnímala právě v tom dětství, nebo v té rané dospělosti, kdy jsem vnímala možná víc tu krutost...“*. Sama pak dodává, že i možná díky víře víc chce, aby děti skrze její výchovu intenzivněji vnímali, že je má ráda.

Participantka dále v rozhovoru uvádí, že vnímala víru ve své původní rodině spíše jako zvykovou, než že by se přímo žila, a sama si přála dělat to jinak. *„Ale pak, když má člověk tu svojí rodinu a všechny ty dospělácký starosti, tak mi přijde, že je to vlastně ten nejjednodušší způsob víry. Takže si myslím, že u nás je to taky spíš takový zvykový.“* Přestože se s dětmi večer i před jídlem pomodlí, v neděli chodí do kostela a dává je na náboženství, nemá pocit, že by jim předávala nějaký bonus. Důležitost však, stejně jako její manžel, vidí v jejich svobodě. *„Snažíme se jim v tom dávat tu svobodu. Je pro nás jasný, že stejně tak, jak jsme se*

my rozhodli věřit v Boha, tak že oni se taky budou moci rozhodnout.“

Největší bonus víry participantka spatřuje v křesťanské komunitě, kterou má kolem sebe. *„Já si myslím, že největší výhoda je ta komunita. Vlastně ty lidi okolo, který, i když třeba neznám tak dlouho, nebo tak dobře, tak, jsou to lidi, kterým vlastně věřím. Je to vlastně trošku absurdní, ale jenom pro to, že jsou křesťani, tak k nim má člověk prostě bliž, protože máme něco společného.“*

Předposledním stěžejním tématem, které vyplynulo z rozhovoru s participantkou ženou 2 jsou **emoce**. Již v první kategorii, kterou jsem v rámci tohoto rozhovoru popisovala, participantka zmiňovala, že se k tělesným trestům nejčastěji uchýlí pod vlivem silných emocí, které v danou chvíli nedokáže ovládnout. Velkou roli zde podle ní hraje hlavně vztek. *„Myslím si, že je to hlavně o emocích, že kdybych jako v tu chvíli byla úplně racionální, tak to neudělám.“*

Dále i ona v rozhovoru zmiňuje emoce lítosti a potřebu omluvit se. K jedné situaci, ve které použila tělesný trest, se vyjádřila slovy: *„... nejdřív jsem měla pocit, že to bylo oprávněný. Ona mě chtěla vyprovokovat, tak se jí to povedlo, ale pak mi to bylo líto, protože jsem si říkala, že je to vlastně zbytečný.“* I omluvu považuje v některých případech za důležitou. *„Někdy se jako omluvím, když mám pocit, že jsem to přehnala, tak se omluvím.“*

Posledním důležitým bodem našeho rozhovoru bylo povídání si o **původní rodině**. Participantka v dětství vnímala, že se jim otec moc nevěnoval. *„Táta si nějak žil, a ta rodina žila kolem něj. A nebral úplně moc ohledy.“* Proto také zmiňuje, že od začátku chtěla, aby se s manželem zapojovali do výchovy jejich dětí oba, což má pocit, že u nich funguje.

Dále zmiňovala svou zkušenost z dětství s tělesnými tresty. *„U mámy nevím, jestli nás bila, možná občas symbolický plácnutí přes ruku, ale myslím si, že když jsme byli starší, tak ne. Ale táta, když jsme ho naštváli, tak nás řezal páskem.“* Na participantce bylo vidět, že se jí o tom nemluví jednoduše. *„To bylo takový hodně blbý.“* Sama přiznává, že tato skutečnost hodně ovlivnila její vztah k tátovi. *„Je to prostě ten pán s tím páskem, a tomu radši člověk ustoupí.“* Nakonec to však shrnuje tak, že to nevnímá jako křivdu.

Z posledního rozhovoru jsme popsali 4 stěžejní témata, která jsme shrnuli do následujícího přehledu bodů:

- **Tělesné tresty**
 - Změna postoje se zkušenostmi
 - „Když nechci, aby mě děti bili, tak je tak nemám trestat“
 - Velká role emocí

- **Víra**
 - Křesťanská láska k bližnímu skrze výchovu
 - „Zvyková“ víra
 - Svoboda
 - Společenství, přátelé
- **Emoce**
 - Vztek
 - Vybuchnutí
 - Nechat se vyprovokovat
 - Poslední kapka
 - Lítost a omluva
- **Původní rodina**
 - Negativní vzor otce

6.2 Hlavní témata vyplývající napříč případy

Po analýze jednotlivých případů jsem přešla na souhrnnou sumarizaci témat napříč všemi rozhovory s participanty. Pro lepší orientaci a vizualizaci jsem vytvořila další myšlenkové mapy, které shrnují důležitá témata objevující se napříč rozhovory (viz. příloha 10).

Z hlavního tématu výzkumu, tedy **používání tělesných trestů ve výchově**, vyplývá, že všichni účastníci nejčastěji fyzicky trestají **pod vlivem vlastních emocí**. A jednou z nejčastější je **vztek**.

„Když tě jako fakt vytočí to dítě, tak bych řekl, že to je často až jako podvědomí, že prostě plácneš.“

„Vím, že je to ve chvílích, kdy mě vytočí, kdy vybuchnu a už je to prostě vždycky ta poslední kapka.“

„Jsem zpravidla naštvaná, ten dostane většinou, když jsem jako úplně vytočená...“

Zároveň tři participanti ze čtyř uvedli, že jde o **nejrychlejší** a zároveň **nejsnadnější** způsob řešení výchovné situace.

„Ono je to nejsnadnější řešení, rozhodně snadnější, než sis s tím dítětem sednout a popovídat.“

„... tak mi připadá nejrychlejší to naznačit tím, že je plácnu...“

Všichni se však dále shodují, že děti mladšího školního věku, které jsou předmětem našeho výzkumu, je **lepší fyzicky netrestat**.

„Ve školním věku si myslím, že je lepší fyzicky netrestat.“

„Když jsou děti starší, tak to samozřejmě nemá účinek.“

„U těch starších dětí si myslím, že už to jako smysl nemá, když už prostě uměj mluvit a chápou smysl nějakých dohod.“

Tři ze čtyř participantů také zmiňují, že je velmi důležité dívat se na používání tělesných trestů **individuálně**.

„Co si teda myslím, že i v těch tělesnej trestech to má každý dítě jinak, na každý to platí nějak jinak. S někým si sednu, že mám pocit, že to potřebuje víc jako vysvětlit, a na některý se vrhnu a dostane jednu, aby to rychleji pochopil.“

„Takže si myslím, že to asi každý dítě, nebo každý člověk, může vnímat jinak.“

„Je potřeba na to koukat podle mě individuálně, podle toho, jestli to má vůbec šanci pomoci... takže taky záleží na tom dítěti.“

Dalším důležitým bodem, který tři ze čtyř participantů v rozhovoru uvedli, je **důležitost omluvy**.

„Je těžký se omlouvat dětem, to jsem jako netušil, ale zase časem se to člověk fakt naučí. A teď už nemám problém prostě přijít a říct promiň, já jsem to nechtěl ventilovat takhle. A myslím, že je to strašně důležitý...“

„Tak pak se jim omluvím, že jsem to tak nemyslel, že mi šlo jenom o to, aby byli v klidu.“

„Dávám si pozor na to, že když vím, že jsem udělal něco blbě, tak se jim za to omluvím“

„Někdy se jako omluvím, když mám pocit, že jsem to přehnala, tak se omluvím.“

Dle názoru dvou účastníků výzkumu hraje v používání tělesných trestů roli také **únava**.

„Když jsem unavená, tak vím, že mám daleko menší trpělivost a vylitnu rychleji...“

„Když jsem vyřízenej z práce, tak taky reaguju trochu jinak.“

Druhým stěžejním tématem našeho výzkumu je **víra a její vliv na život v rodině**. Po analýze všech rozhovorů vyplývají z výpovědí participantů dvě hlavní podkategorie.

První z nich je **večerní rituál společné modlitby**.

„Modlíme se každé večer.“

„Modlíme se každé večer, velice krátce, prostě nějakýma vlastníma slovy a pak Otčenáš. A teda nenutíme ty děti do toho.“

„...večer se pomodlíme, před jídlem se pomodlíme a v neděli jdeme do kostela, ale nějaký bonus, že by jsme těm dětem dávali, si nemyslím.“

„Já když vidím večerní modlitbu našich dětí, tak si myslím, že bych teda neměla učit náboženství...“

Druhou společnou kategorií opakující se v rozhovorech je **důležitost křesťanského společenství**. Participantů zmiňují stěžejní roli přátel a kamarádů v kostele a nezapomenutelné zážitky s dětmi z farnosti. Pro děti je to podle účastníků výzkumu v tomto věku i jeden z nejdůležitějších důvodů proč chodí do kostela.

„Děti tady v kostele mají ty kamarády, a myslím si ze svých zkušeností, že ty kamarádi jsou vlastně stěžejní pro to, abys u tý víry zůstal.“

„Je tu prostě farní rodina, která tě udrží, takže tam děti chodí rádi. I když se jim v neděli ráno nechce, tak na ty kámoše se fakt těšej, to jako funguje.“

„Myslím si, že největší výhoda je ta křesťanská komunita.“

„Některý akce s lidma z farnosti jsou pro ně prostě stěžejní a všechno si pamatujou.“

„Tak děláme křesťanský tábory, děti mají křesťanský kamarády a jezdí s nima na výlety...“

7 Diskuze

Výzkum, který jsem realizovala, se zabýval tématem tělesných trestů jako prostředku výchovy dětí mladšího školního věku v křesťanských rodinách. Prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů jsem získala data od čtyř respondentů, dvou manželských párů, které v této době vychovávají dvě až tři děti mladšího školního věku a jsou praktikujícími křesťany.

Cílem mého zkoumání bylo zjistit, jaké názory a postoje zaujímají rodiče křesťanského vyznání k tělesnému trestání svých dětí mladšího školního věku. Z tohoto cíle jsem sestavila hlavní výzkumnou otázku, která zní: Jaký pohled a postoj zaujímá rodič křesťanského vyznání k fyzickému trestání svých dětí v mladším školním věku?

K této otázce jsem dále stanovila otázky dílčí, které doplňují naše hlavní téma. Tyto otázky zní: Kdy, za jakých okolností, se rodič nejčastěji uchýlí k použití tělesného trestu na svém dítěti? Jakou souvislost vnímá rodič mezi tělesným trestem a vlastními emocemi? Jak ovlivňuje křesťanská víra výchovu a život v rodině?

Z výsledků vyplývá, že participanti zaujímají k tělesnému trestání dětí mladšího školního věku obecně negativní postoj. Všichni se prostřednictvím rozhovoru shodli na tom, že děti v tomto věku je lepší fyzicky netrestat. Každý z nich však přiznává, že se i u svých dětí školního věku výjimečně k tělesnému trestu uchýlí.

Tento fakt odpovídá výzkumu realizovaným Ligou otevřených mužů v roce 2018, který uvádí, že více než polovina trestajících rodičů se k tělesným trestům uchýlí pouze občas či ve výjimečných případech (Talpa 2018).

Většina účastníků výzkumu se domnívá, že jde o nefunkční prostředek výchovy, ale zároveň často nejrychlejší a nejsnadnější řešení situace.

V tom se shodují s Mertinem (2019), který z pohledu zaneprázdněného rodiče také porovnává časově náročné a vyčerpávající vysvětlování a diskuzi s dítětem, s rychlým výchovným pohlavkem či plácnutím přes zadek.

Všichni participanti se shodují na tom, že nejen ve výchově, ale i u problematiky používání tělesných trestů, musejí rodiče vždy přistupovat ke každému dítěti individuálně.

I tento důležitý opěrný bod koresponduje s autory odborné literatury. Kimplová, Jochmannová a Svoboda (2023) píší o jedinečnosti a originalnosti každého dítěte, které potřebuje individuální výchovný přístup.

Odpovědi na otázku týkající se okolností, které nejčastěji vedou k použití tělesného trestu jsou jednoznačně emoce rodiče. Všichni participanti se shodují, že trestají převážně ve vzteku a nacházejí se v těchto situacích často takzvaně v „afektu“.

To prokazuje i výzkum (Mertin 2019), jehož výsledky mluví o tělesném trestání spíše jako o impulzivní a emoční reakci trestajícího než o promyšleném řešení výchovné situace.

Další okolností může být únava a vyčerpání, díky které participant nezvládne své emoce adekvátně ovládnout a tělesný trest použije, přestože je přesvědčený o jeho nefunkčnosti.

Na otázku ohledně souvislostí používání tělesného trestu a emocí trestajícího jsme již částečně odpověděli. Účastníci mého výzkumu se shodují, že v tom hrají důležitou, ne-li zásadní roli. Dále v souvislosti s emocemi zmiňují, že se často z jejich strany jedná o „ustřelenou reakci“, která je mnohdy neadekvátní nastalé situaci. Zvláště obě ženy, které byly součástí výzkumu, pak mluví i o pocitech lítosti, které po použití tělesného trestu na svých dětech někdy cítí.

Tento výsledek, vyplývající z výpovědí participantů, souvisí s faktem oboustranného dopadu tělesného trestání, který má vliv na oba aktéry situace, tj. na trestaného i trestajícího. Vaníčková (2004) zmiňuje právě pocity viny, vlastního selhání, pochybností o svých výchovných schopnostech či stud.

Poslední stanovenou otázkou bylo, jaký vliv má křesťanství na výchovu dětí participanta a jak tento vliv sám vnímá. Víra v Boha je velmi subjektivní věc, proto je těžké tento pohled shrnout do tvrzení platného pro všechny participanty. Co však jednoznačně vyšlo ze všech rozhovorů najevo, je skutečnost důležitosti a výhod křesťanského společenství, do kterého účastníci výzkumu a jejich děti patří. Přátelství a zážitky s lidmi z famosti jsou pro ně, i jejich děti, důležitou součástí každodenních životů, a pro děti i v tomto věku primárním důvodem a motivací ve víře.

Dále má nepochybně na výchovu vliv i modlitba, kterou všichni participanté zmiňují jako nedílnou součást společného času s dětmi před spaním.

Jak již bylo v teoretické části zmíněno, může být modlitba významným prvkem pro udržování soudržnosti rodiny, vzájemné prohlubování vztahů a zároveň dobrým způsobem reflexe uplynulého dne (Ferrero 2014).

Limity tohoto výzkumu jsou zřejmé v záměru interpretace osobních zkušeností a postojů vybraných participantů. Je proto důležité zmínit nevhodnost jakéhokoliv zobecňování či vymezování obecně platných závěrů plynoucích z této práce.

Hlavním bodem, vyplývajícím z tohoto výzkumu, je souvislost fyzického trestání s emocemi trestajícího. Proto by měli rodiče dle mého názoru této oblasti věnovat více pozornosti a se svými emocemi se učit pracovat, vzdělávat se a seznamovat s vhodnějšími prostředky ventilace svých vlastních emocí, frustrace a vyčerpání.

Výchova dětí se stává stále diskutovanějším a problematičtější procesem, a proto

by mělo být více dostupných způsobů, jak se v této problematice vzdělávat, učit se a čerpat potřebné informace, například skrze různé semináře, workshopy, kurzy či osvětové akce oslovující všechny rodiče.

Dále tento výzkum otvírá rodičům a vychovatelům příležitost zamyslet se nad otázkami výchovy, kterou ve svých rodinách realizují, a sami před sebou si obhájit vhodnost prostředků, které v tomto výchovném procesu používají.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývá tématem tělesných trestů jako prostředku výchovy dětí mladšího školního věku v křesťanských rodinách. Je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části se dotýkáme tématu rodiny, jejích funkcí, a především rodinné výchovy. V jedné z kapitol popisujeme specifika dětí mladšího školního věku, kterých se tato práce převážně týká. Stěžejní část je zaměřena na tělesné tresty ve výchově. Zmiňuje i problematiku násilí v rodinách a dále uvádíme současný stav a pohled české veřejnosti. Na konci teoretické části je popsán pohled na výchovu dětí z perspektivy katolické církve. Poslední podkapitola pojednává o výchovných principech Dona Bosca, zakladatele Salesiánů, který byl významným křesťanských vychovatelem 19. století.

Praktická část je zaměřena na kvalitativní výzkum, jehož cílem bylo zjišťování pohledů a postojů rodičů křesťanského vyznání k tělesnému trestání dětí mladšího školního věku.

Skrze realizaci polostrukturovaných rozhovorů se čtyřmi participanty se zjišťovala jejich osobní zkušenost s tímto fenoménem a jakou k ní zaujímají postoj. Výzkum se realizoval prostřednictvím metody IPA, díky které jsem měla dostatečný prostor prozkoumat detailně zkušenost a pohled každého participanta zvlášť a lépe porozumět jeho osobnímu postoji k problematice. Prostřednictvím procesu kódování rozhovorů a vytváření myšlenkových map jsem definovala hlavní témata, vyplývající ze získaných dat od jednotlivých participantů a na závěr jsem hledala průsečíky těchto témat napříč všemi případy.

Z výsledků výzkumu vychází, že vybraní participanti své děti mladšího školního věku ve výjimečných případech tělesně potrestají, považují to však za neúčinné a nefunkční. Důležitým zjištěním, které má u participantů zásadní vliv na použití tělesného trestu ve výchově, jsou jejich emoce. Jde především o vztek a frustraci, která často pramení z vyčerpání a nedostatku trpělivosti.

Díky interpretaci výsledků vyplývajících ze získaných došlo k naplnění cílů této bakalářské práce. Já sama jsem nasbírala nové zkušenosti skrze realizaci výzkumných rozhovorů s participanty a kreativní proces zpracování dat.

Na tuto práci by se dalo navázat komplexnějším výzkumem zkoumajícím emoce rodičů ve výchově, jejich vliv na používání výchovných prostředků a návrh určitých mechanismů, které by jim pomohli v náročných situacích emoce zvládnout.

Bibliografie

- BECHYŇOVÁ, Věra. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: IREAS, 2007. ISBN 978-80-86684-47-5.
- BIDDULPH, Steve, 1999. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. Praha: Portál. ISBN 807178334X
- BOSCO, Teresio, 2004. *Don Bosco*. Vyd. 3. Přeložil Jaroslav KOPECKÝ. Praha: Portál. ISBN 8071789674.
- ČÁP, Jan, 1996. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV – nakladatelství. ISBN 8085866153
- ČÁP, Jan a MAREŠ, Jiří, 2007. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 9788073672737
- DŘÍMAL, Ludvík, 2013. *Preventivní systém Dona Boska*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- DUNOVSKÝ, Jiří; DYTRYCH, Zdeněk a MATĚJČEK, Zdeněk, 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing. ISBN 8071691925
- FERRERO, Bruno, 2014. *Šťastní rodiče*. Vyd. 2. Přeložil Ladislav HERYÁN. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0635-4.
- FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří, 2014. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozšířené a aktualizované vydání*. Psyché. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5046-0
- GILLERNOVÁ, Ilona, KEBZA, Vladimír a RYMEŠ, Milan, 2011. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Psyché. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2798-1
- JUNGWIRTHOVÁ, Iva, 2013. *Mezi školkou a pubertou: výchova školáka*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0473-2.
- KANTOROVÁ, Jana a kol., 2010. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky*. Olomouc: Hanex. ISBN 978-80-7409-030-1
- KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE, 1995. Praha: Zvon. ISBN 80-7113-067-2
- KIMPLOVÁ, Tereza, JOCHMANNOVÁ, Leona a SVOBODA, Jan, 2023. *Psychologie rodiny*. Psyché. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-3064-1.
- KOHN, Alfie, 2019. *Bezpodmínečné rodičovství*. Praha: Malvern. ISBN 978-80-7530-155-0.
- KRAUS, Blahoslav, 2014. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0643-9
- LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana, 2006. *Vývojová psychologie. 2., aktualizované vydání*. Psyché. Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.
- MATĚJČEK, Zdeněk, 2013. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 6. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0519-7

- MATĚJČEK, Zdeněk, 1994. *Po dobrém, nebo po zlém? O výchovných odměnách a trestech*. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 8085282003
- MERTIN, Václav, 2013. *Výchova bez trestů*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7478-028-8.
- MERTIN, Václav, 2021. *Výchovné maličkosti*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7676-161-2
- MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Psyché. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1362-4.
- MYDLÍKOVÁ, Eva; SLANÝ, Jaroslav a KOVÁČOVÁ, Mariana, 2021. *Diagnostika syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Přeložil Milada HOLÍČKOVÁ. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1834-0.
- NOVÁČKOVÁ, Jana a NEVOLOVÁ, Dobromila, 2020. *Respektovat a být respektován: cesta k sebeúctě a zodpovědnosti*. 2., přepracované vydání. Praha: PeopleComm. ISBN 978-80-87917-71-8.
- PIUS IX, 1947. *O křesťanské výchově mládeže: encyklika "Divini illius magistri"*. 2. vyd., Olomouc: Matice cyrilometodějská.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří, 2013. *Pedagogický slovník*. Sedmé, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.
- ŘIHÁČEK Tomáš, ČERMÁK Ivo, HYTYCH Roman a kol., 2013. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova Univerzita. ISBN 978-80-210-6382-2
- ŘÍČAN, Pavel, 2021. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 4., doplněné vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1783-1
- VACEK, Pavel, 2017. *Pedagogická psychologie*. Hradec Králové: Gaudemus. ISBN 978-80-7435-684-1
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka, 2021. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4961-0.
- VANÍČKOVÁ, Eva, 2004. *Tělesné tresty dětí: definice - popis - následky*. Psyché. Praha: Grada Publishing. ISBN 8024708140

Online zdroje

- BOUBÍNOVÁ, M., 2022. Preferuji jiné druhy výchovy než dát občas dětem na zadek, ale nechme to na rodinách, říká Fiala. Deník N. Dostupné z: <https://denikn.cz>
- CZECHTRADE, 30.10. 2023. Rodinné firmy na rozcestí, jak řešit nástupnictví? Bussinesinfo.cz. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/clanky/rodinne-firmy-na-rozcesti-jak-resit-nastupnictvi/>
- DRAGOUN R., a DOUBRAVOVÁ, B., 2022. Pohlavek dítěti může vymezit hranice, nechci ho rodičům zakazovat, říká Jurečka. Aktuálně.cz. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz>
- KUCHAŘOVÁ, Věra a kol., 2017. Zpráva o rodině. VÚPSV, Praha. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/578124/Zprava_o_rodine.pdf/7e790f82-3a57-f621-09b5-80e52aa59c31
- MENDEZ, Magda, 2022. Types of Parenting Styles and Effects On Children. StatPearls. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK568743/>
- PIETKIEWICZ I. a SMITH, J. A., 2014. *A practical guide to using interpretative phenomenological analysis in qualitative research psychology*. Psychological journal, 20(1), 7-14. Dostupné z: <https://doi.org/10.14691/CPJ.20.1.7>
- RÝDL Karel a ZITKOVÁ Helena, 2023. K problematice tělesných trestů ve vývoji rodinné výchovy a školního vzdělávání. Pedagogika, roč. 73, č. 3, s. 357–378. Dostupné z: <https://ojs.cuni.cz/pedagogika/article/view/2701>
- TALPA, Lukáš, 2018. Fyzické tresty využívají 2/3 českých rodičů. Liga otevřených mužů. Dostupné z: <https://ilom.cz/fyzicke-tresty-ve-vychove-alespon-nekdy-je-vyuzivaji-dve-tretiny-ceskych-rodicu/>
- TUFFOUR, Isaac, 2017. *A Critical Overview of Interpretative Phenomenological Analysis: A Contemporary Qualitative Research Approach*. Journal of Healthcare Communications, 02(04). Dostupné z: <https://doi.org/10.4172/2472-1654.100093>
- TŮMOVÁ, Naděžda, NEŠPOROVÁ, Olga, SVOBODOVÁ, Kamila, 2023. Rodiny s dětmi v letech 2018-2022. Rilsa. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/fulltext/vz_528.pdf
- VACULÍK, Radim, 23.10. 2023. Ministerstvo chce zakázat tělesné trestání dětí. Novinky.cz. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-ministerstvo-chce-zakazat-telesne-tresty-deti-40447943>

Příloha č. 1- informovaný souhlas pro participanty výzkumu

Evidenční číslo rozhovoru:

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Souhlas účastníka výzkumného rozhovoru v rámci bakalářské práce s pořízením zvukového záznamu a se zpracováním osobních a citlivých údajů

Jméno výzkumníka: Martina Trhoňová

ÚČASTNÍK VÝZKUMNÉHO ROZHOVORU

Jméno a příjmení

Datum narození

Adresa :

(dále též jako „účastník průzkumu“)

Bakalářská práce a s ní spojený realizovaný výzkum na téma: Tělesný trest jako prostředek výchovy dětí mladšího školního věku v křesťanských rodinách

Období realizace bakalářské práce: říjen 2023- duben 2024

Vážená paní, vážený pane,
obracím se na Vás s žádostí o spolupráci na bakalářské práci a s ní spojeném výzkumu, jehož cílem je zjistit pohled a postoj rodičů k tělesným trestům jako prostředku výchovy dětí mladšího školního věku v křesťanských rodinách.. Z účasti na výzkumu pro vás vyplývají určité výhody, ale i rizika, se kterými budete seznámeni níže.

1. Udělení souhlasu s pořízením zvukového záznamu

Udělují svolení podle ust. §§ 84 a 85 a ust. § 892 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, k pořízení zvukového záznamu a jejich kopií týkající se účastníka výzkumu za účelem zkoumání, zpracování a analýzy rozhovoru k praktické části bakalářské práce.

2. Prohlášení účastníka výzkumu:

Současně prohlašuji, že jsem byl seznámen se skutečností, že jednou dané svolení k pořízení zvukového záznamu účastníka výzkumu lze kdykoliv odvolat, a to na základě písemného vyrozumění adresovaného výzkumníkovi.

3. Informace o zpracování osobních údajů účastníka výzkumu v průběhu a po skončení realizace bakalářské práce

Veškerá práva a povinnosti při zpracování osobních údajů se řídí nařízením Evropského parlamentu a Rady EU 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (dále jen „nařízení“).

4. Informace o způsobu využití výsledků bakalářské práce a s ní spojeného výzkumu

Výsledky bakalářské práce týkající se zkoumaného fenoménu budou použity pouze pro osobní a dále pak univerzitní potřeby v rámci studia.

5. Prohlášení účastníka výzkumu:

	ano	ne
1. Potvrzuji, že jsem si přečetl/a tento informovaný souhlas týkající se výše uvedené bakalářské práce a porozuměl/a mu.	☐	☐
2. Prohlašuji, že jsem byl/a poučen/a o možnosti klást otázky a tyto mi byly uspokojivě zodpovězeny. Rovněž prohlašuji, že všem výše uvedeným skutečnostem a poskytnutým informacím rozumím a beru je na vědomí. Nemám žádné další otázky ani nejasnosti a vyslovuji svůj výslovný souhlas s účastí na tomto průzkumu v rámci bakalářské práce.	☐	☐
3. Prohlašuji, že jsem plně způsobilý/á k právním úkonům a jako takový/á prohlašuji, že jsem informován/a o skutečnosti, že účast v průzkumu je dobrovolná a že účastník je oprávněn kdykoliv z výzkumného projektu odstoupit.	☐	☐
4. Prohlašuji, že beru na vědomí informace obsažené v tomto informovaném souhlasu a souhlasím se zpracováním osobních a citlivých údajů účastníka v rozsahu a způsobem a za účelem specifikovaným v tomto informovaném souhlasu.	☐	☐

**Účastník
výzkumu:**

Jméno a příjmení (tiskacím)

Podpis

Místo

Datum

Výzkumník:

Jméno a příjmení (tiskacím)

Podpis

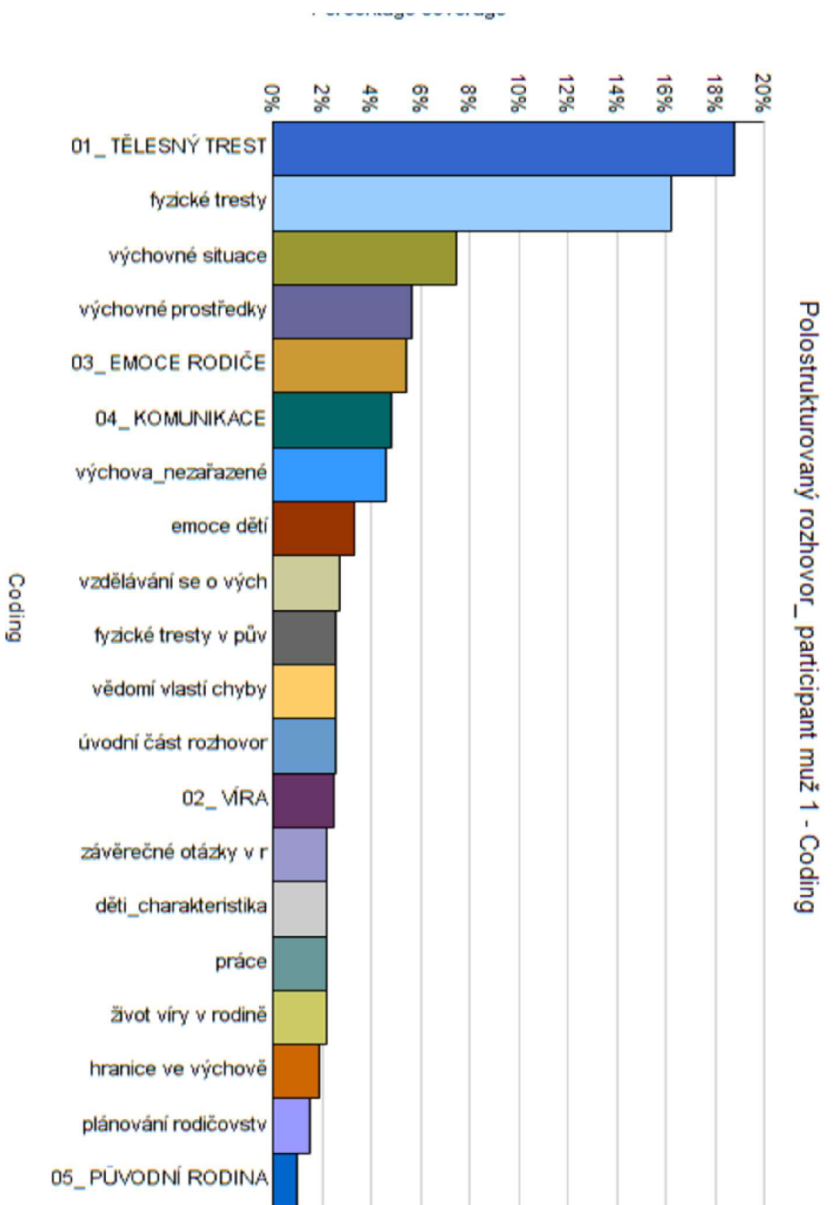
Místo

Datum

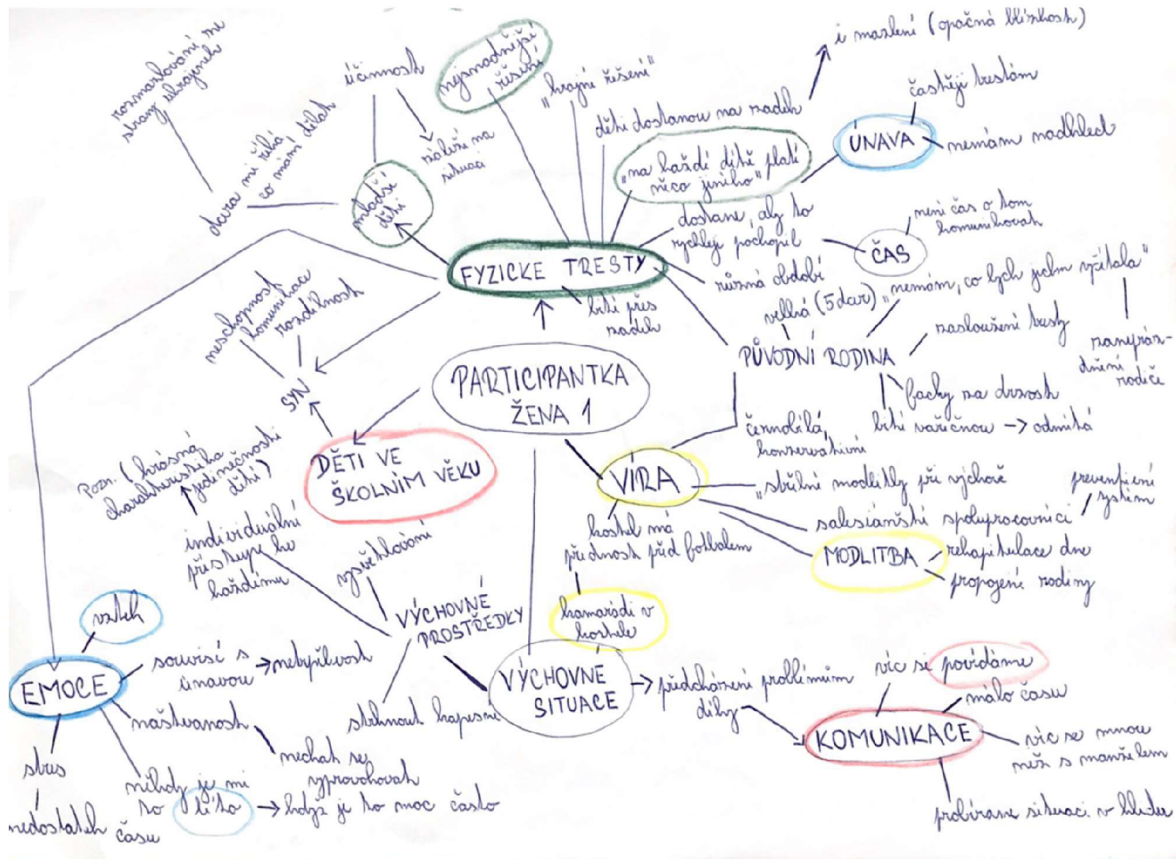
Příloha č. 2- myšlenková mapa (muž 1)

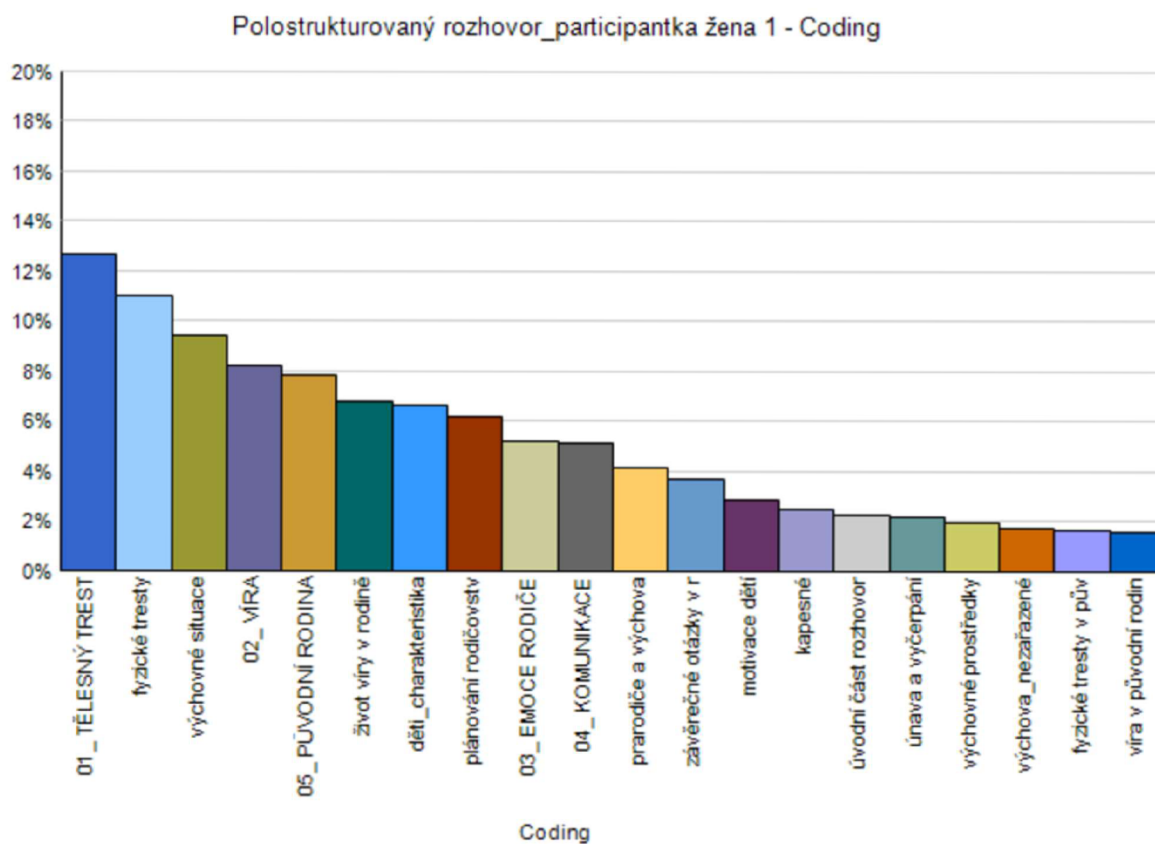
Příloha č. 3- graf četnosti- kódování (muž 1)

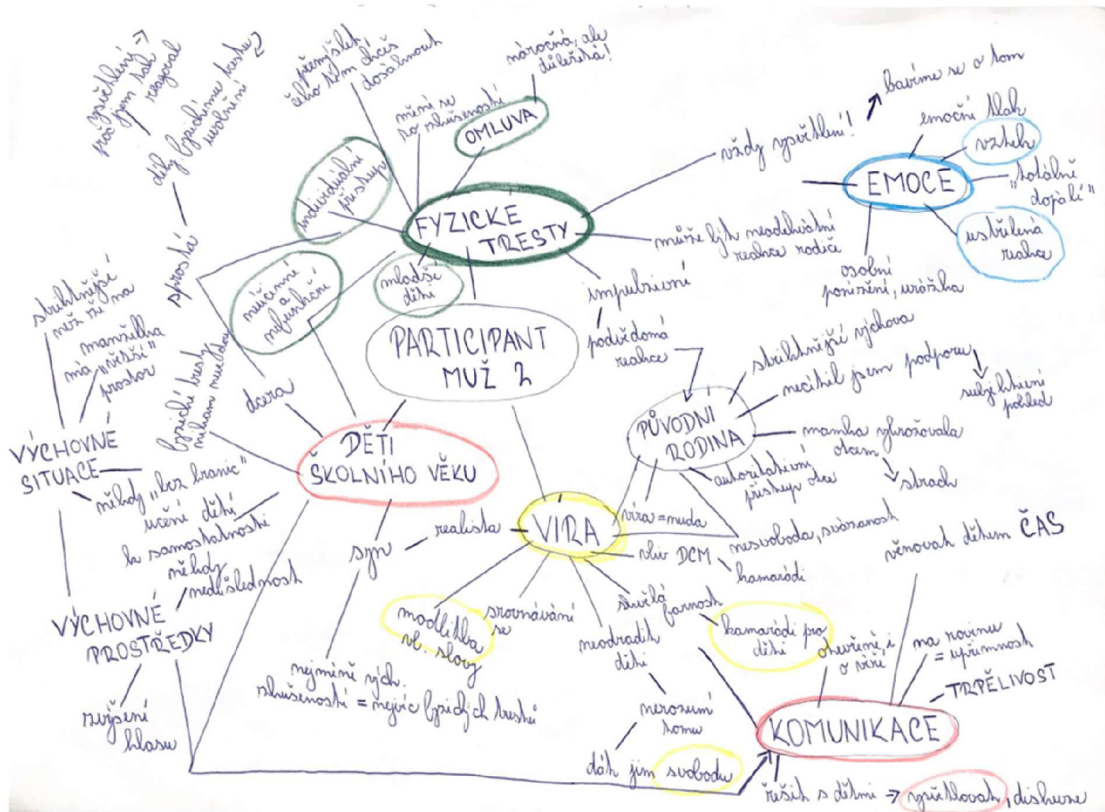
Příloha č. 4- Myšlenková mapa (žena 1)

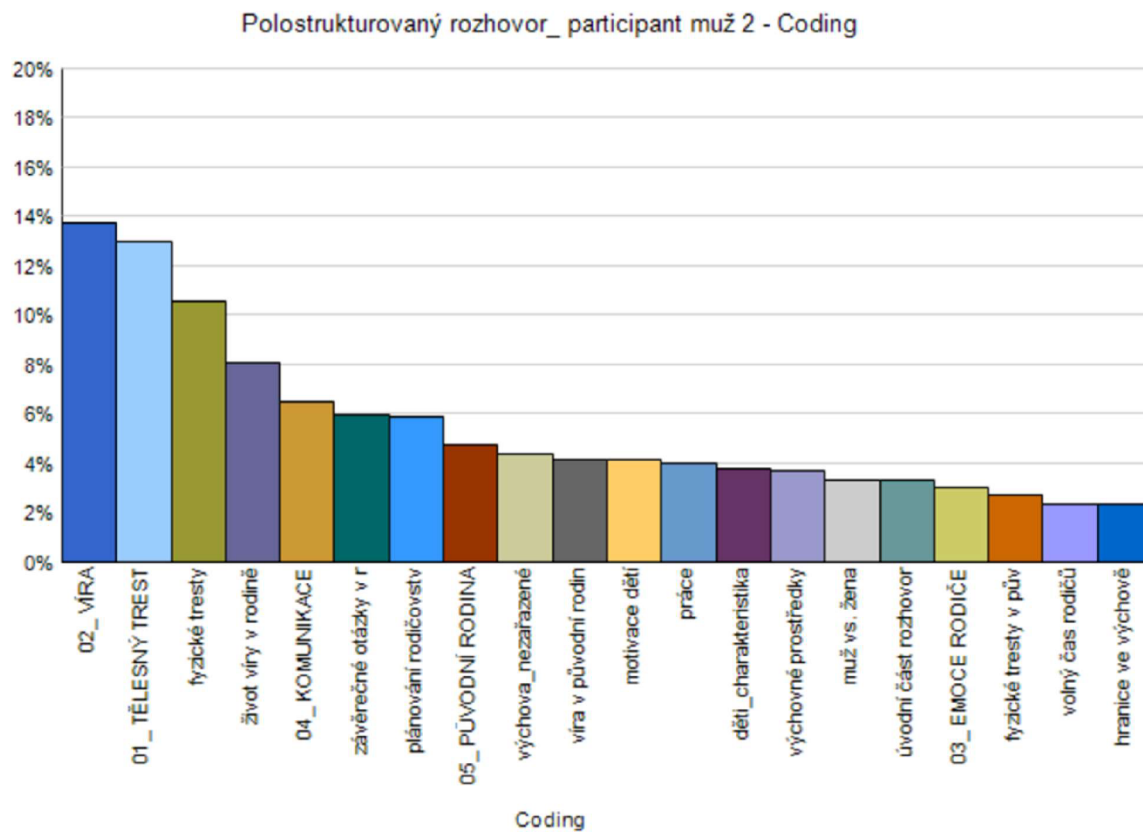
Příloha č. 5- graf četnosti- kódování (žena 1)

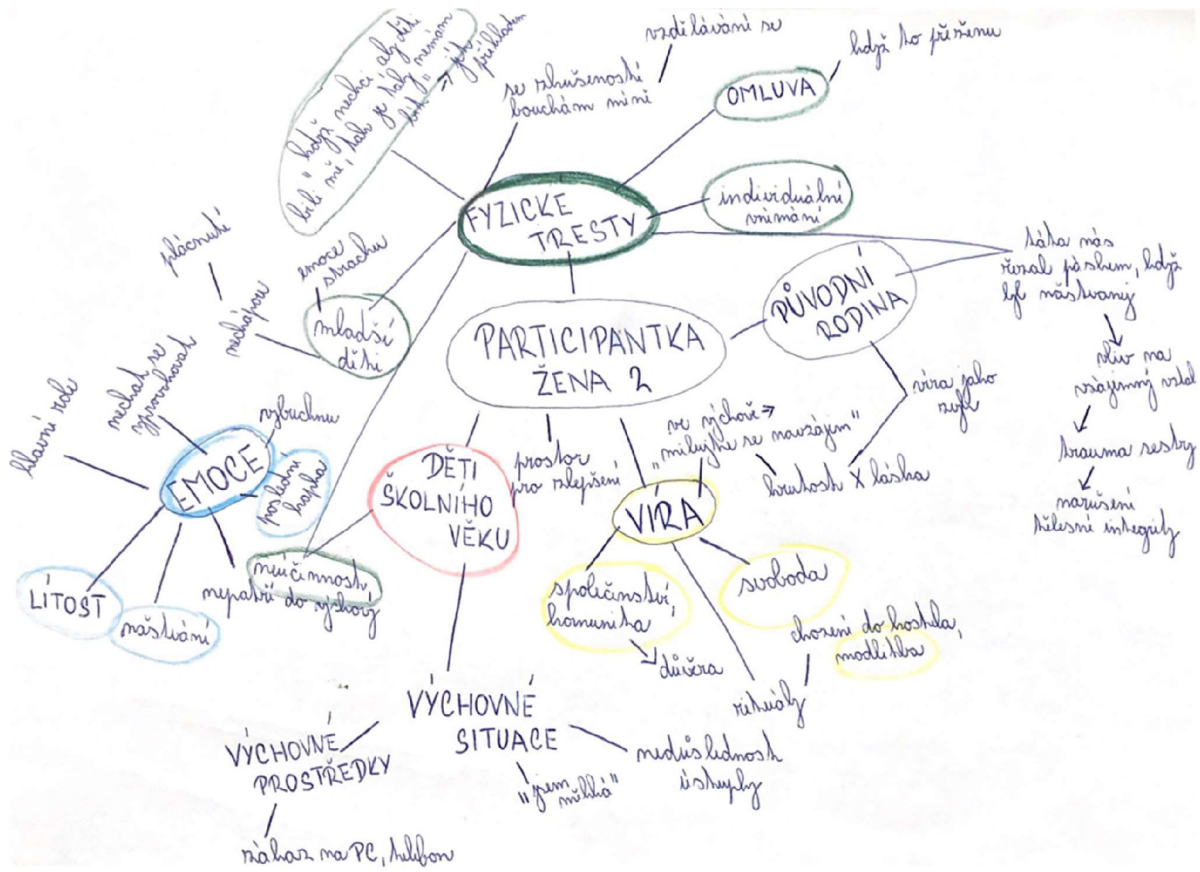
Příloha č. 6- myšlenková mapa (muž 2)

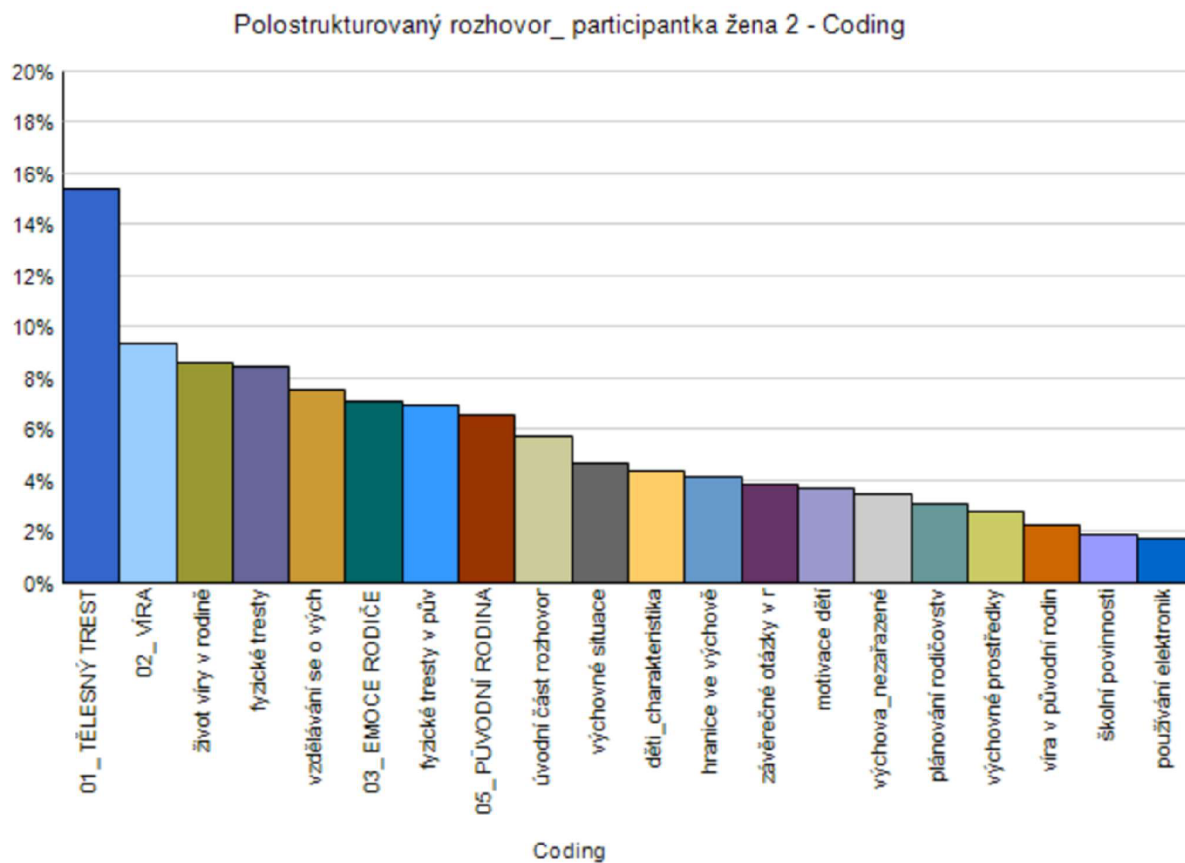
Příloha č. 7- graf četnosti- kódování (muž 2)

Příloha č. 8- myšlenková mapa (žena 2)

Příloha č. 9- graf četnosti- kódování (žena 2)

Příloha č. 10- myšlenková mapa (témata napříč případy)

